

ผลการวิจัย และ การวิเคราะห์

วิธีการผลิตภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน

รายงานผลการวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจครอบครัวเกษตรกรรม ต่อการขยายตัวอุตสาหกรรม : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ในบทนี้ได้แบ่งออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้ คือลักษณะทั่วไปของครอบครัวเกษตรกรรมชาวนาที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง และลักษณะสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเกษตรกรรมชาวนา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 ลักษณะทั่วไปของครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ตารางที่ 5.1 อัตราส่วนร้อยละของครอบครัวเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำแนกตามตำบลที่อยู่อาศัย

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนครอบครัวเกษตรกร ชาวนา (: ครอบครัว)	ร้อยละ
1	บางกระสั้น	9	28
2	คลองจิก	8	25
3	บ้านหว่า	5	16
4	คลังชัน	6	19
5	บ้านสร้าง	4	12
	รวม	32	100

จากตารางที่ 5.1 ในการสุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่างในแต่ละตำบลของอำเภอบางปะอิน กล่าวคือ จำนวน 9 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 28 ของกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้งหมดอาศัยอยู่ในตำบลบางกระสั้น จำนวน 8 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 25 ของกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้งหมดอาศัยอยู่ในตำบลคลองจิก จำนวน 6 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 19 ของกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้งหมดอาศัยอยู่ในตำบลคลังชัน จำนวน 5 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 16 ของกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้งหมดอาศัยอยู่ในตำบลบ้านหว่า และ จำนวน 4 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12 ของกลุ่มเกษตรกรชาวนาทั้งหมดอาศัยอยู่ในตำบลบ้านสร้าง ตามลำดับ

ตารางที่ 5.2 อัตราส่วนร้อยละของเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวนเกษตรกรชาวนา (: คน)	ร้อยละ
ชาย	18	56
หญิง	14	44
รวม	32	100

จากตารางที่ 5.2 ในการสุ่มเกษตรกรชาวนาที่เป็นประชากรตัวอย่างทั้ง 5 ตำบลของอำเภอบางปะอิน ซึ่งจำแนกตามเพศ กล่าวคือ จะเป็นประชากรเกษตรกรชาวนาที่เป็นเพศชายจำนวนทั้งสิ้น 18 คน คิดเป็นร้อยละ 56 ของเกษตรกรชาวนาทั้งหมด และเป็นประชากรเกษตรกรชาวนาที่เป็นเพศหญิงจำนวนทั้งสิ้น 14 คน คิดเป็นร้อยละ 44 ของเกษตรกรชาวนาทั้งหมดตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.3 อัตราส่วนร้อยละของเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำแนกตามอายุ

ช่วงอายุ (: ปี)	จำนวนเกษตรกรชาวนา (: คน)	ร้อยละ
1 - 10	-	-
11 - 20	-	-
21 - 30	3	9
31 - 40	5	16
41 - 50	2	6
51 - 60	13	41
61 - 70	7	22
71 - 80	1	3
81 - 90	1	3
91 - 100	-	-
รวม	32	100

จากตารางที่ 5.3 ในการสุ่มเกษตรกรชาวนาที่เป็นประชากรตัวอย่าง ซึ่งจำแนกตามอายุ จะพบ เกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 51 - 60 ปีเป็นช่วงอายุที่ทำการสุ่มตัวอย่างได้มากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 13 คน คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาเป็นเกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 61 - 70 ปีจำนวนทั้งสิ้น 7 คน คิดเป็นร้อยละ 22 เกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 31 - 40 ปีจำนวนทั้งสิ้น 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16 เกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 21 - 30 ปีจำนวนทั้งสิ้น 3 คน คิดเป็นร้อยละ 9 เกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 41 - 50 ปีจำนวนทั้งสิ้น 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6 และเกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 71 - 80 ปี และช่วงอายุ 81 - 90 ปีเป็นช่วงอายุที่ทำการสุ่มได้น้อยที่สุดจำนวนทั้งสิ้นช่วงอายุละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ นอกนั้นเกษตรกรชาวนาช่วงอายุ 1 - 10 ปี ช่วงอายุ 11 - 20 ปี และช่วงอายุ 91 - 100 ปีจะไม่พบในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 5.4 อัตราส่วนร้อยละของเกษตรกรชาวนา ซึ่งจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวนเกษตรกรชาวนา (: คน)	ร้อยละ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	29	91
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	1	3
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	2	6
รวม	32	100

จากตารางที่ 5.4 จะพบว่าเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาอยู่ที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนทั้งสิ้น 29 คน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมาจะมีระดับการศึกษาอยู่ที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวนทั้งสิ้น 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6 และเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่างน้อยที่สุดจะมีระดับการศึกษาอยู่ที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนทั้งสิ้น 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ

ในบทนี้จะได้ทำการกล่าวถึงข้อมูลจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์สนทนาและสังเกตการณ์ในพื้นที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรม อันเป็นผลมาจากการแพร่ขยายตัวเข้ามาของภาคอุตสาหกรรมในจังหวัด โดยจะทำการศึกษาพิจารณาถึง ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเกษตรกรชาวนา ซึ่งจากเดิมเป็นสภาพทางเศรษฐกิจการผลิตแบบพอเพียงชีพ (self-sustaining economy) คือผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินเอง ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน/หรือเพื่อขาย ที่ต้องถูกการปะทะประสานของวิธีการผลิต (articulation of mode of production) ด้วยระบบทุนนิยมพาณิชย์ ที่เป็นเศรษฐกิจการตลาด (market economy) คือ ผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อการค้า (commodity production) มาสู่ลักษณะของการปะทะประสานของวิธีการผลิตแบบใหม่ ที่

เรียกว่า วิธีการผลิตแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม(industrial capital) ที่ถูกปะทะประสานกับวิธีการผลิตแบบทุนนิยมพาณิชย์ โดยเกิดขึ้นมาพร้อมกับการขยายตัวของอุตสาหกรรมโรงงานที่ได้แพร่ขยายเข้าสู่พื้นที่ ซึ่งระบบทุนนิยมที่ถูกเรียกว่าระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมนี้ได้เข้ามาก่อให้เกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างไร จะได้ทำการเสนอจากข้อมูลการบรรยายเชิงคุณภาพ (quality) อันเป็นข้อมูลปฐมภูมิ(primary sources) ที่ได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมทำการสัมภาษณ์สนทนากับเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับทำการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ตลอดระยะเวลา 3 เดือนเต็ม ณ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ต่อจากนั้น จะได้ทำการเสนอข้อมูลเชิงปริมาณ(quantity) อันเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) ที่ได้จากข้อมูลทางหน่วยงานต่างๆ เช่น สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตร (ชกส.) สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน/จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากที่ว่าการอำเภอบางปะอิน/จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ดังต่อไปนี้

2. ด้านสังคม

สำหรับการศึกษาปัจจัยทางด้านสังคม งานวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาถึง ลักษณะแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว เกษตรกรชาวนา และลักษณะวิธีการผลิตของครอบครัวเกษตรกรชาวนาในปัจจุบัน ดังนี้

2.1 ลักษณะแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่

จากการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์สนทนาและสังเกตการณ์ครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้ง 32 ครอบครัว จาก 5 ตำบล อันได้แก่ ตำบลบางกระสั้น ตำบลคลองจิก ตำบลบ้านหว่า ตำบลคลังชัน และตำบลบ้านสร้าง ซึ่งเป็นตำบลที่มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ภายในตำบลหรือเป็นตำบลที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะทำให้

พบและได้ข้อมูลวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ว่า ปัจจุบันสภาพวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ยังคงมีการประกอบอาชีพการทํานานั้นมีอยู่น้อย เราจะพบว่าทุกครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ทำการเก็บข้อมูลตัวอย่างนั้น ไม่ได้มีการประกอบอาชีพเพียงการทํานาอย่างเดียว แต่จะพบว่า ครอบครัวเหล่านี้ได้มีการประกอบอาชีพอื่นร่วมด้วย โดยเฉพาะการประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ตามบริษัทห้างร้าน เป็นต้น ครอบครัวเกษตรกรเหล่านี้อย่างน้อยจะมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งของครอบครัวที่ประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม บ้างก็เป็นภรรยาหัวหน้าครอบครัว บ้างก็เป็นบุตรหัวหน้าครอบครัว หรือแม้แต่หัวหน้าครอบครัวก็อาจเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม โดยบางครอบครัวถือว่าการประกอบอาชีพการทํานานั้นจะกระทำกันในยามว่างหลังจากการรับจ้างต่างๆ ดังเช่น

" เองได้ประกอบอาชีพรับจ้างขับรถของบริษัทขนส่งในวันธรรมดา แต่เมื่อว่างจากการทํางานในวันปกติก็จะใช้เวลาว่างมาทํานา " 1

" สมัยนี้ลูกหลานเขาไม่ทํานากันแล้ว เขาไปอยู่โรงงานกัน " 2

แต่กระนั้นก็ตามจะพบว่า แรงงานที่เป็นแรงงานบุตรของครอบครัวเกษตรกรมีเป็นจำนวนมากที่เป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม มากกว่าจำนวนแรงงานที่เป็นภรรยาหัวหน้าครอบครัว และแรงงานที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งจากการสังเกตนั้น ทุกครอบครัวของเกษตรกรชาวนามีบุตรอยู่ในช่วงวัยทํางาน และบุตรเหล่านี้ที่ได้รับการศึกษาอย่างน้อยถึงระดับมัธยมศึกษา

1 สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

2 สัมภาษณ์ นาย ประเสริฐ พรหมมา

ษาปีที่ 3 จะมีโอกาสที่จะเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานรับจ้างตามบริษัทห้างร้าน หรือแรงงานรับจ้างประเภทต่างๆ โดยแรงงานบุตรเหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่มาประกอบอาชีพเกษตรกรรมทานาแม้แต่รายเดียว ดังเช่น การสัมภาษณ์ครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่เป็นผู้ใหญ่มานรายหนึ่ง และครอบครัวเกษตรกรชาวนาอื่น ได้กล่าวกับเราว่า

" เดี่ยวนี้ ลูกบ้านที่เขาเป็นเกษตรกรชาวนาจริงๆที่ยังคงทานา เหลืออยู่น้อยกว่าแต่ก่อน ส่วนใหญ่ครอบครัวของลูกบ้านก็จะไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมกัน โดยจะเป็นแรงงานคนหนุ่ม-สาวเสียมากกว่า "3

" เด็กสมัยนี้ไม่กลับมาทานาแล้ว เมื่อเขาเรียนจบออกมาอย่างต่ำก็ต้องม.3 และมีอายุไม่เกิน 25 ปี เด็กเหล่านี้ก็จะเข้าไปเป็นแรงงานทำงานตามโรงงานทันที ไม่หันกลับมาทานาแล้ว "4

ดังนั้นจากที่ทำการสัมภาษณ์สนทนาและสังเกตการณ์ครอบครัวเกษตรกรชาวนา ทำให้พบว่าแรงงานของบุตรที่เป็นแรงงานหนุ่มสาวภายในครอบครัว ได้หันไปประกอบอาชีพการเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก จึงทราบถึงสาเหตุของการไม่กลับไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมทานาดังที่บรรพบุรุษและบิดามารดาถือปฏิบัติกันมา ทั้งนี้เพราะ ประการแรกในส่วนของรายได้ที่ไม่แน่นอนต้องพึ่งสภาพดินฟ้าอากาศ ถ้าปีใดหรือฤดูใดที่สภาพดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยต่อการทานา ปีนั้นหรือฤดูนั้นผลผลิตข้าวจะสามารถให้ได้ในปริมาณมาก อันนำมาซึ่งรายได้ของครอบครัวที่ดีและเพียงพอต่อการดำรงชีพ แต่ในทางกลับกัน ถ้าปีนั้นหรือฤดูนั้นสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย ผลผลิตที่ได้ในปีนั้นก็จะได้ในปริมาณที่น้อย อันส่งผลถึงรายได้ของครอบครัวต้องลดลง ดังนั้น สภาพดินฟ้าอากาศจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนของรายได้

3 สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ ดวง พันธกาล

4 สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

ครอบครัวเกษตรกรชาวนา ครอบครัวเกษตรกรชาวนาจึงเห็นว่า การให้ได้มาซึ่งรายได้ที่แน่นอนและเป็นรายได้ที่เพียงพอกับการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวทุกเดือน จึงไม่ใช่ว่าเป็นการแค่พึ่งรายได้จากการทำนา ที่ต้องขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แรงงานบุตรของครอบครัวเกษตรกรชาวนาเมื่อเข้าสู่วัยทำงาน พร้อมกับได้รับการศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แรงงานเหล่านี้จึงเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ที่แน่นอนทุกเดือนและเป็นรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของครอบครัว อีกทั้งการประกอบอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ก็ไม่จำเป็นต้องขึ้นหรือพึ่งกับสภาพดินฟ้าอากาศอีกต่อไป ดังที่ ครอบครัวเกษตรกรชาวนามีบุตรของครอบครัวประกอบอาชีพการเป็นแรงงานรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม ได้กล่าวว่า

" คนหนุ่มสาวสมัยนี้เขาไม่เอาหรือการทำนา ปีหนึ่งๆมันได้เงินไม่แน่นอน เขาไปทำงานโรงงานที่ได้เงินแน่นอนดีกว่า ... ทำนาแล้วมันได้ไม่คุ้มกัน "5

" รายได้ส่วนใหญ่เมื่อก่อนจะมาจากทางไหนถ้าไม่ใช่จากการทำนา แต่เดี๋ยวนี้พอลูกๆเราขึ้นทำงานได้และเรียนจบออกมา ก็เข้าโรงงานกันหมด ... ลูกๆเขาบอกว่า ทำนาทั้งปีได้เงินแค่หนึ่งเดียว ทำงานโรงงานสบายกว่าได้เงินทุกเดือนๆเดือนละ 4000 บาท "6

" ... เด็กสมัยนี้เขาไม่ทำนากันแล้ว เขาเข้าไปทำงานตามโรงงานกันหมด เพราะทำงานโรงงานได้เงินทุกวันและได้เงินดีกว่าการทำนาเสียอีก ... เด็กสมัยนี้ก็คงทำนาไม่เป็นกันหมด "7

5 สัมภาษณ์ นาง ระเบียบ เสือจาศील

6 สัมภาษณ์ นาย สวง พาวนาถ

7 สัมภาษณ์ นาย สรรายู รุจิพจน์

ยิ่งกว่านั้นการไปเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากจะมีเงินเดือนแล้วยังมีค่าสวัสดิการ เงินโบนัส และเบี้ยขยันให้กับแรงงานหรือพนักงานร่วมอยู่ด้วย ในขณะที่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมท่านอาจจะไม่มีเงินเหล่านี้ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

" สมัยนี้ลูกหลานเขาไม่ทำนาแล้ว ... พอเรียนจบก็ไปทำงานโรงงาน ... ทำงานโรงงานมันสบายกว่าเยอะ มีทั้งเงินเดือน อีกทั้งเจ็บป่วยก็รักษาให้ บริษัทโรงงานเขาก็มีสวัสดิการ มีโบนัสให้ทุกปี แถมมีเบี้ยขยันอีกต่างหาก แต่การทำนาเราไม่มีสิ่งเหล่านี้ "8

ประการที่สองในส่วนของปัจจัยการผลิต อาทิเช่น ค่าเช่าที่ดินสำหรับการเพาะปลูก ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับการผลิต และแรงงานในการผลิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชาวนาเรียกว่า " ไร่หุ้ย " ปัจจุบันมีอัตราค่าเงินและอัตราค่าจ้างที่สูง ดังที่จากการสัมภาษณ์ได้ทำให้ทราบว่า สำหรับการเพาะปลูกในแต่ละครั้ง ครอบครัวเกษตรกรชาวนาดึงต้องเสียค่าไร่หุ้ยอันเป็นรายจ่ายสำหรับการผลิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์สนทนาก็ได้ข้อมูลว่า

" การหากิน การกินอยู่ แต่ก่อนหากินง่ายเพียงแต่เงินทองหายาก แต่เดี๋ยวนี้เงินหาง่ายแต่ค่าของต่างๆ ค่าไร่หุ้ย และค่าครองชีพก็สูงตาม "9

" ปัจจุบันการใช้จ่ายค่าไร่หุ้ยใช้เงินเยอะ เพราะเราต้องจ้างเขาทุกอย่าง แต่ก่อนค่าไร่หุ้ยน้อยใช้จ่ายน้อย เราใช้แรงงานควายไม่ต้องจ้างเขาถ ไม่ต้องจ้างเขาหว่าน ... สมัยก่อนไม่ต้องจ้างอย่างสมัยนี้ สมัยนี้ต้องจ้างเขาหมด "10

8 สัมภาษณ์ นาย ประเสริฐ พรหมมา

9 สัมภาษณ์ นาย ทองชูป สนธิญาติ

10 สัมภาษณ์ นาง สมใจ วาดอักษร และ นาย สมจิตร พานทิกุล

ประการสุดท้ายที่จะกล่าว คือ ในส่วนของระบบการศึกษาไทย ซึ่งการศึกษาเป็นกระบวนการสังคม ที่สังคมจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคม โดยในช่วงระยะเวลาก่อนมีการวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมหรือก่อน พ.ศ.2504 กำลังแรงงานส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ได้ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรมเป็นกำลังแรงงานที่มีการศึกษาน้อย ขาดการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพ จนกระทั่งเมื่อระบบเศรษฐกิจของไทยมาเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องการคนระดับกลาง เพื่อการประกอบ การซ่อมแซม การควบคุม การบำรุงรักษา เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น สำนักงานวางแผนการศึกษาจึงได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการศึกษา และจัดทำแผนพัฒนา กำลังคนในระดับกลาง คือ ระดับมัธยมขึ้น¹¹ นั่นก็คือ ระบบการศึกษามีเป้าหมายที่มุ่งพัฒนา ประชากรที่เป็นกำลังคน(Man Power)เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม มากกว่าการพัฒนา กำลังคนเข้าสู่ภาคเกษตรกรรม ดังเช่นจากการสัมภาษณ์สนทนาจะได้ว่า

" การที่เด็กสมัยนี้ได้รับความรู้จากการ เรียนหนังสือ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เด็กเหล่านี้ไม่กลับมาทำนา ... คิดว่าอีกหน่อยการทำนาก็คงจะหมดไป แต่ก็อาจไม่หมดก็ได้ถ้าแรงงานเหล่านี้เมื่อถูกออกจากงานแล้วไม่รู้จะทำอะไร ก็อาจจะกลับมาทำนาเหมือนเดิมก็ได้ แต่นั่นก็คงเป็นส่วนน้อย " ¹²

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, รายงานการวิจัย "ระบบการศึกษาไทยในรอบสามทศวรรษ (2490 - 2520) : การศึกษาเพื่อตอบสนองและเป็นตัวของตัวเอง" (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 5-22 .

¹²สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

จากการที่ แรงงานหนุ่มสาวได้เข้าไปประกอบอาชีพ เป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงาน อุตสาหกรรมจึงทำให้สภาพของหมู่บ้านในตำบล พบแต่เกษตรกรชราวนาที่มีอายุมากไม่สามารถ ประกอบอาชีพทำนาได้ และประชากรวัยเด็กช่วงอายุ 1 ปี ถึง 7 ปีที่ยังไม่ได้เข้ารับการศึกษ ตามสถาบันการศึกษา หรือถ้าช่วงที่สถาบันการศึกษาปิดเทอมก็จะพบเด็กที่อยู่ช่วงวัยการศึกษา ซึ่งจากการสัมภาษณ์สนทนาจึงทำให้ทราบถึงสภาพของหมู่บ้านที่เป็นอย่างนั้น ก็เพราะ แรงงาน เกษตรกรชราวนาที่สูงอายุซึ่งไม่สามารถมีแรงประกอบการทำงานได้ จะมาอยู่บ้านเลี้ยงดูหลาน ๆ ที่ อยู่ในวัยก่อนการศึกษาโดยพึ่งรายได้จากบุตรที่เป็นแรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนแรงงาน เกษตรกรชราวนาที่ยังมีแรงประกอบอาชีพการทำงานได้ก็จะเข้านาทำนา แต่ลักษณะของการทำนา จะทำในปริมาณเนื้อที่นาที่น้อยลงกว่าแต่ก่อน คือไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการประกอบอาชีพการทำ นาเป็นหลัก เพราะครอบครัวได้หันไปพึ่งรายได้จากการประกอบอาชีพของบุตร ที่ไปเป็นแรงงาน รับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมแทน ดังที่ครอบครัวเกษตรกรชราวนาได้กล่าวว่

" แรงงานในพื้นที่ปัจจุบันส่วนใหญ่ที่เป็นแรงงานคนหนุ่มคนสาว เขาจะไปทำงานตามโรง งานเหล็กก็แต่พ่อแม่และคนที่มีอายุมากอยู่ในหมู่บ้าน สำหรับคนที่ทำนาหาก็ยังคงทำนา กัน ไป แต่ถ้าทำนาไม่ไหวก็จะปล่อยหรือเลิกนาไป "13

" เดิมนี่หนุ่มสาวเขาออกไปทำงานกันหมด ก็เหลือแต่คนแก่ๆอย่างเราและเด็กที่อยู่ตาม บ้าน เราก็อยู่คอยเลี้ยงดูเด็กมันไม่ให้เล่นซุกซน ... จะไปทำนาก็ทำไม่ไหวแล้วก็ต้อง เลิกไป "14

13 สัมภาษณ์ นาย เจริญ แคนชมภู

14 สัมภาษณ์ นาง ละเอียด เอกจิตร

พร้อมกันนี้เป็นที่น่าสนใจและประหลาดใจอย่างมากที่เมื่อลงพื้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกือบทุกตำบลที่ไปทางการศึกษาจะต้องพบกับอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งในอดีตเมื่อกล่าวถึงอุตสาหกรรมในครอบครัว จะทำให้นึกถึงหัตถอุตสาหกรรมประเภทหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังเช่น การทำเครื่องปั้นดินเผาปั้นหม้อปั้นไห การจักสาน และการทอผ้า เป็นต้น ที่ทำกันในหน้าแล้งหรือถ้าเป็นหน้าฝนก็เมื่อย่างจากนา โดยเมื่อทำการผลิตได้แล้วก็จะนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่และที่เหลือใช้จึงขาย จนกระทั่ง เมื่อประเทศเปิดประตูการค้าเสรีระหว่างประเทศตอนปลายศตวรรษที่ 19 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในภาคกลาง ทำให้การผลิตอุตสาหกรรมพื้นบ้านเกิดการแตกสลายต้องหมดไปอย่างช้า ๆ ชาวบ้านจึงมีลักษณะถูกดึงเข้าไปในระบบตลาดระบบทุนนิยม โดยทางชาวบ้านเองไม่สู้เต็มใจนัก¹⁵ แต่เมื่อไปสัมผัสสภาพสังคมและสังเกตุการณ์ในพื้นที่ ที่ปัจจุบันมีลักษณะของทุนนิยมอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ทำให้เราพบกับอุตสาหกรรมครอบครัวสมัยใหม่ นั่นคือ อาจเรียกว่า"อุตสาหกรรมรับเหมาการผลิต"(subcontracting industry) หรือ"อุตสาหกรรมห้องแถว" หรือ "อุตสาหกรรมเหมาโหล" ดังในกรุงเทพมหานคร ซึ่งลักษณะของอุตสาหกรรมรับเหมาการผลิตจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละตำบล โดยลักษณะที่พบบางตำบลจะเป็นลักษณะ การว่าจ้างรับเหมาอุปกรณ์ชิ้นส่วนที่โรงงานผลิตแล้วเป็นชิ้นๆมาทำการประกอบเข้าเป็นสินค้าแล้วส่งคืนกลับโรงงาน บางตำบลจะเป็นลักษณะการรับจ้างเหมาผลิตเป็นสินค้าเองทั้งหมดแล้วส่งกลับคืนโรงงาน และบางตำบลจะมีลักษณะการผลิตสินค้าเป็นโหล (ส่วนใหญ่จะเป็นการตัดเสื้อ-กางเกง หรือการทอเสื้อผ้า)แล้วนำไปขายส่งตามแหล่งรับซื้อ หรือไม่ก็จะมีคน(พ่อค้า)มารับซื้อในราคาถูกลงตามบ้าน เป็นต้น ซึ่งจะยกตัวอย่างการผลิตแต่ละตำบล ดังนี้คือ ครอบครัวเกษตรกรชาวนาบางครอบครัวของตำบลบางกระสั้น จะทำการรับเหมาการผลิตของเล่นเด็กที่รับ

¹⁵ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต" (กรุงเทพฯ, 2533), หน้า 36-42.

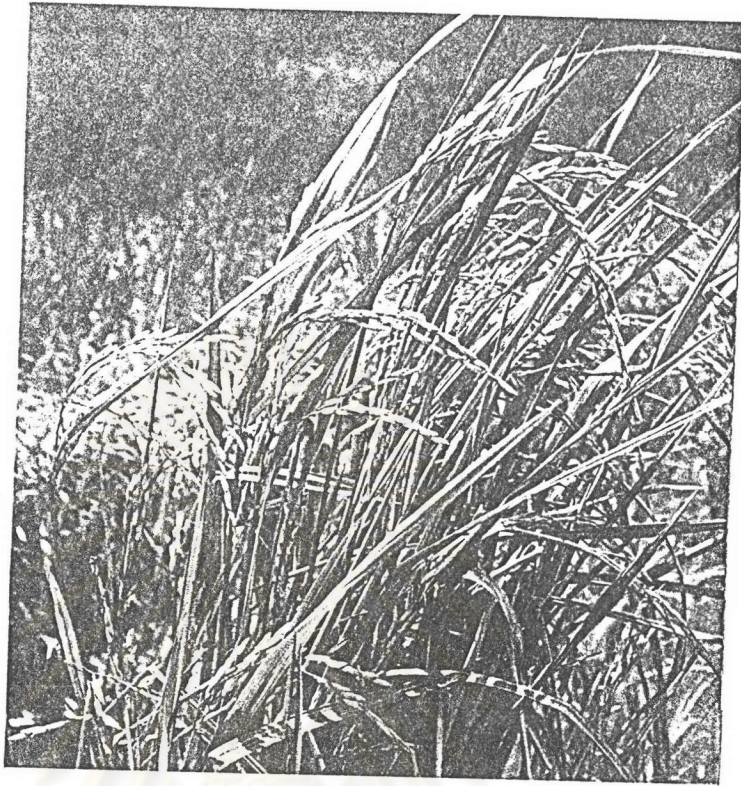
จ้างจากโรงงานมาประกอบเป็นสินค้าสำเร็จรูป บางครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะทำการรับเหมาคอกโพงรองใต้ผาเบียร์ผาน้ำอัดลมให้กับโรงงานผลิตผาจีบ ครอบครัวเกษตรกรชาวนาของตำบลบ้านหว้าจะทำการรับเหมากการผลิตเย็บประกอบเป็นกระเป๋าหนัง (อุตสาหกรรมรับเหมากการผลิตของครอบครัวประเภทนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อปลายปี 2537 นี้เอง) ครอบครัวเกษตรกรชาวนาของตำบลดิ่งชันจะทำการผลิตเสื้อ-กางเกงเป็นโหลส่งกรุงเทพ (อุตสาหกรรมรับเหมากการผลิตของครอบครัวประเภทนี้มีเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อ 10 กว่าปีมาแล้ว) และครอบครัวเกษตรกรชาวนาของตำบลบ้านสร้างจะทำการผลิตท่อเสื้อผ้าแทบทุกครอบครัวของหมู่ 7 โดยจะมีพ่อค้าหรือนักท่องเที่ยวมารับซื้อถึงบ้าน

เราจะพบว่า แรงงานของครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ทำการรับเหมากการผลิตอยู่กับบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานเกษตรกรชาวนาผู้สูงอายุ และแรงงานวัยทำงานของบุตรหลาน ยามว่างจากการรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งแรงงานที่สูงอายุเหล่านี้บางคนเลิกการประกอบอาชีพการทํานาเลย มาทำการรับจ้างเหมากการผลิตอยู่กับบ้านแทน โดยพึ่งรายได้จำนวนหนึ่งจากการรับจ้างนี้ แต่ครอบครัวเกษตรกรชาวนาก็ยังคงพึ่งรายได้จากบุตรที่ประกอบอาชีพทำงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลัก

2.2 ลักษณะแบบแผนวิธีการผลิต

การพิจารณาด้านวิธีการผลิต คือ การพิจารณาว่าเศรษฐกิจมีการผลิตแท้ ๆ อยู่ในลักษณะเช่นไร ใช้เทคโนโลยีมีมากน้อยเพียงไหน ใช้แรงงานคน แรงงานสัตว์ หรือใช้แรงงานเครื่องจักรใช้ที่ดินหรือใช้ทุนเป็นปัจจัยสำคัญ¹⁶ ซึ่งการศึกษาด้านวิธีการผลิตจะทำให้ทราบถึงลักษณะ

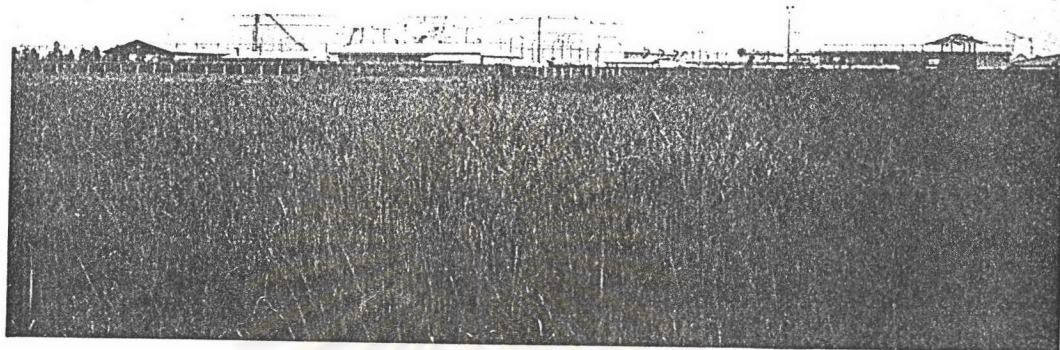
¹⁶ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, "เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย" (กรุงเทพฯ, 25), หน้า 109.

ภาพที่ 5.1 ผลผลิต(ข้าว)ที่ออกจากรวง อันเป็นผลผลิตภาคเกษตรกรรม

ภาพที่ 5.2 พื้นที่ทำการเกษตร(เพาะปลูกข้าว) ภาคเกษตรกรรม

ภาพที่ 5.3 โรงงานภาคอุตสาหกรรมที่แพร่ขยายเข้าอำเภอบางปะอิน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.4 โรงงานภาคอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ติดกับพื้นที่ทำการเกษตรภาคเกษตรกรรม

ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบัน ที่ครอบครัวเกษตรกรชาวนาต้องเกิดการพึ่งพารายได้จากภาคอุตสาหกรรมร่วม หรือแทนรายได้จากภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้เพราะ รายได้จากภาคเกษตรกรรมไม่สามารถเพียงพอต่อการดำรงชีพหรือการดำเนินชีวิต นำไปสู่แนวโน้มของการขาดวิญจักรการ เกษตรกรรมหรือการเลิกอาชีพเกษตรกรรมทำนา ไปเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะการเป็นแรงงานรับจ้างของคนรุ่นใหม่ที่เป็นผลผลิตของเกษตรกรรุ่นเดิม นั่นก็คือ แรงงานบุตรของเกษตรกรชาวนารุ่นใหม่(รุ่นพ่อ-แม่) ซึ่งจากการสัมภาษณ์สนทนาและสังเกตการณ์ในพื้นที่ศึกษา จึงทำให้ทราบข้อมูลดังนี้

2.2.1 ปัจจัยการผลิต

2.2.1.1 แรงงาน

จากสมัยก่อนแรงงานที่ใช้จะใช้แรงงานที่พี่น้องๆในครอบครัว และถ้าต้องการแรงงานมากก็จะใช้การลงแขก เช่นเวลาทำนาและเกี่ยวข้าว การจ้างแรงงานในภาคกลางเพิ่งเริ่มมีในช่วงปลายสุดของศตวรรษที่ 19 คือมีแรงงานรับจ้างทำนามาจากภาคอีสานเป็นช่วงๆ แต่การลงแขกก็ยังใช้กันแพร่หลายต่อมาจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง¹⁷ อีกทั้งเมื่อการค้าขยายตัวเข้ามา และความเหลื่อมล้ำในฐานะของคนชนบทมีมากขึ้น การว่าจ้างลูกจ้างซึ่งมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ และการว่าจ้างโดยจ่ายเงินก็มากขึ้น เมื่อชาวนาสามารถแก้ไขปัญหาของตนด้วยวิธีนี้ได้ ความจำเป็นที่จะต้องใช้สถาบันเก่า คือการลงแขกก็ลดน้อยลงไปเอง¹⁸

¹⁷ จักรทิพย์ นาถสุภา, "เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต" (กรุงเทพฯ, 2533), หน้า 42.

ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่ตัวอย่างทั้งหมด จะพบ การใช้แรงงานเป็นลักษณะ
แรงงานที่เกิดจากการว่าจ้างเป็นตัวเงินเกือบทุกตำบลที่ทำการศึกษา ยกเว้น ตำบลบางกระสั้น
ที่ยังคงพอให้เห็นลักษณะของการ "เอาแรง" หรือ "ขอแรง"¹⁹ อยู่บ้าง ดังเช่น

" การเอาแรงกันเขาไม่ได้จำกัดกันแต่วงญาติหรือเพื่อนบ้านเท่านั้น โดยเอาแรงกันจะอยู่ที่
ไหนก็แล้วแต่ ซึ่งถ้าเราไปเอาแรงเขา เราก็ต้องไปใช้แรงเขา การเอาแรงกัน
ปัจจุบันยังไม่หมดยังมีอยู่ อย่างผมเดี๋ยวก็ต้องไปใช้แรงคืนเขา"²⁰

ส่วนตำบลอื่นๆจากการสัมภาษณ์สนทนาและสังเกตการณ์ศึกษา จะมีลักษณะ
ของการว่าจ้างแรงงานเป็นเงินส่วนใหญ่ ส่วนลักษณะการ "เอาแรง" หรือ "ขอแรง" จากการ
สัมภาษณ์สนทนา ณ ตำบลคลังชัน จึงทราบว่า การเอาแรงหรือขอแรงได้หมดลงไปประมาณปี 2506
-2507 และได้กลายมาเป็นการว่าจ้างแรงงานในลักษณะที่เป็นค่าจ้างแบบเงินตราทั้งสิ้น ดังเช่น

" สมัยก่อนไม่ต้องจ้างอย่างสมัยนี้ เขาจะเอาแรงหรือขอแรงกัน แต่พอปัจจุบันได้หายไป
แล้วต้องจ้างกันอย่างเดียว"²¹

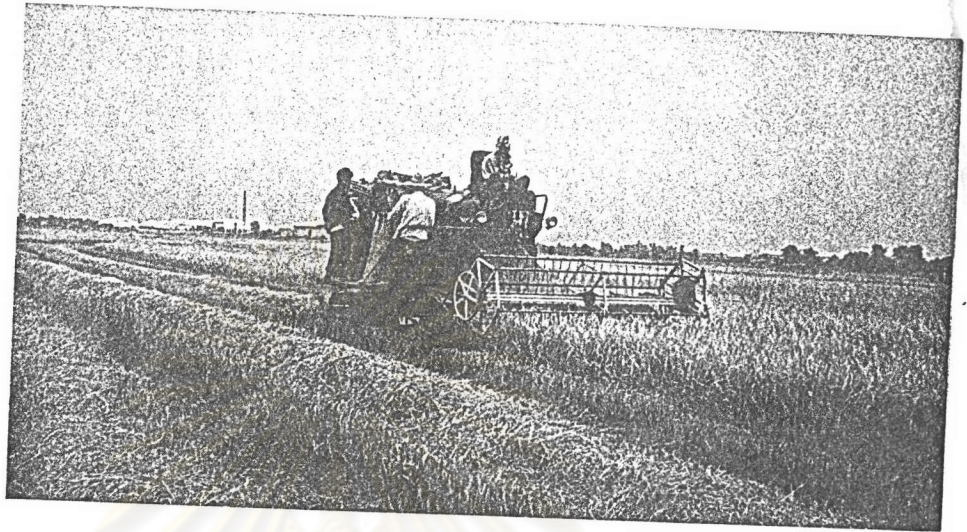
ศูนย์วิทยพัชรากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ รั้งสรรค์ ชนะพรพันธ์, "เศรษฐกิจการเกษตรไทย" (พระนคร, 2517), หน้า 73.

¹⁹ การ "เอาแรง" หรือการ "ขี้แรง" เป็นลักษณะของการขอใช้แรงงานที่ผลัดกันของ
ครอบครัวเกษตรกรชาวนา โดยถ้าเราไปขอแรงงานเขามาช่วยเกี่ยวข้าว เมื่อถึงช่วงเขาเกี่ยว
ข้าว เราต้องเอาแรงของเราไปช่วยเขาเกี่ยวคืน (สัมภาษณ์ นาย ทองซูป สนธิญาติ)

²⁰ สัมภาษณ์ นาย ประเสริฐ พรหมมา

²¹ สัมภาษณ์ นาง สมจิตร พานพิกุล

ภาพที่ 5.5 สภาพแรงงานที่ยังมีการ "เอาแรง" อยู่ในปัจจุบันในการเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ณ.ตำบลบางกระสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.6 สภาพแรงงาน "ขอแรง" ในปัจจุบันในการขนผลผลิต(ข้าว)ด้วยรถกระบะ

" สมัยนี้ต้องจ้างเขาทั้งนั้น เมื่อก่อนใช้แรงงานคนเกี่ยวไม่ต้องจ้างกันช่วยกันตามบ้านใคร บ้านมันที่แล้วหลังก็ช่วยกันไปขอแรงกันได้ เดียวนี้จะไปเอาแรงจากใครต้องจ้างเขาหมด" 22

" สมัยนั้นการขอแรงกันมีอยู่ แต่สมัยนี้เขาไม่เอาแรงกันทำแล้วเขาเอาเงินทำกัน ... การเอาแรงหมดไปตั้ง 20 กว่าปีมาแล้ว" 23

พร้อมกันนี้ครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ยังคงประกอบอาชีพการทำนา ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานครอบครัวที่มีอายุมาก และการว่าจ้างจะเป็นการว่าจ้างจากแรงงานนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท และจังหวัดพิจิตร เป็นต้น และที่น่าสังเกตคือ แรงงานที่มาจ้างตามท้องนาจะเป็นแรงงานที่สูงอายุอยู่ในวัยกลางคน จะไม่พบเห็นแรงงานวัยรุ่นมาทำการรับจ้างตามท้องนา ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์สนทนาจึงทำให้ทราบว่า แรงงานวัยกลางคนที่มาจ้างตามท้องนา นั้น บางคนเคยเป็นแรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรมมาก่อน แต่ปัจจุบันมีอายุเกินเกณฑ์ที่ทางโรงงานว่าจ้าง บ้างก็ไม่สามารถทำงานตามโรงงานไหว จึงได้มารวมเป็นกลุ่มเพื่อรับจ้างทำการเกษตร ส่วนแรงงานที่เป็นวัยรุ่นจะเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด ดังเช่น

22 สัมภาษณ์ นาย สวง พาวนาถ

23 สัมภาษณ์ นาง เจริญ ศรีราภิ

" เดี่ยวนี้แรงงานรับจ้างเก็บเกี่ยวเป็นคนมาจากถิ่นอื่น ๆ เขามาเป็นกลุ่ม ๆ จะมาติดต่อสอบถามเวลาถึงหน้านา กลุ่มหนึ่งจะมาราวๆ 20-30 คน โดยส่วนใหญ่จะอยู่วัยกลางคน คือราว 30-50 ปี ถ้าอายุ 20 ปีกว่าๆจะไม่มีเลย พวกที่อายุกลางๆคือพวกที่เข้าโรงงานไม่ได้ หรือโรงงานเขาไม่ต้องการ"²⁴

" แรงงานสมัยนี้จะมีแค่คนโตๆคืออายุมากหน่อย ซึ่งส่วนใหญ่จะวัยกลางคนอายุราว 30-40 ปีขึ้นไป พวกหนุ่มๆสาวๆมีน้อยเพราะเขาไปทำงานโรงงานกัน"²⁵

2.2.1.2 เทคโนโลยี

ปัจจุบัน เกษตรกรไทยได้พัฒนาการใช้แรงงานในการเกษตรจากแรงงานคนและสัตว์มาเป็นแรงงานจากเครื่องมือเครื่องทุ่นแรงมากขึ้น การที่เครื่องมือเครื่องทุ่นแรงเข้ามา มีบทบาทต่อการเกษตรมากขึ้น ย่อมเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตให้สูงขึ้น รวมทั้งสามารถลดการเสี่ยงทางการผลิตให้น้อยลง²⁶ โดยทุกตำบลพื้นที่ที่ทำการศึกษาคณะ จะพบระดับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยกว่าแต่ดั้งเดิม ที่เป็นการใช้แรงงานคน สัตว์ และอุปกรณ์เครื่องมือพื้นบ้านที่ไม่มีความสลับซับซ้อน เช่น เสียม จอบ คันไถ คราด และเคียว เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีในการผลิตจะเป็นเครื่องจักรกลที่มีความสลับซับซ้อนแทบทุกขั้นตอนของการผลิต ดังเช่น การไถพื้นที่นาเพื่อการเพาะปลูกจะใช้รถไถที่เรียกว่า"รถอีเกิ้ง"สำหรับการไถคะ แล้ว

²⁴สัมภาษณ์คนเดียวกัน

²⁵สัมภาษณ์ นาย เกรียงชัย แคนขมภู

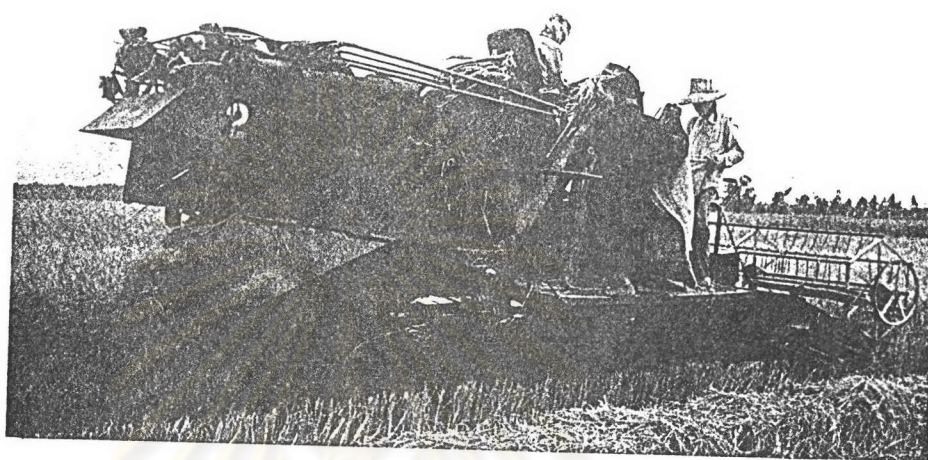
²⁶สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, "ข้อเท็จจริงทางการเกษตรในประเทศไทย" เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 56 (2528), หน้า 10.

ภาพที่ 5.7 รถไถนาแบบหนึ่ง สำหรับเทคโนโลยีสมัยใหม่

ภาพที่ 5.8 รถไถนาอีกรูปแบบหนึ่ง สำหรับเทคโนโลยีสมัยใหม่

ภาพที่ 5.9 รถเกี่ยวข้าว เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่สามารถพัดเมล็ดข้าวออกจากรวง มาเป็นข้าวเปลือก

ภาพที่ 5.10 รถกระแทะสำหรับขนผลผลิต(ข้าวเปลือก) ที่บรรจุกระสอบ มาตั้งไว้ที่คันทนา

เปลี่ยนใบเถาเพื่อทำการตากอบ แทนการใช้คันไถและคราด และเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะใช้รถเกี่ยวข้าว ซึ่งรถเกี่ยวข้าวเมื่อตัดยอดต้นข้าวแล้ว ก็จะทำให้การมัดและนวดให้ได้เป็นเมล็ดข้าวเปลือกออกมา ชาวนาเพียงนำข้าวเปลือกที่ได้ใส่กระสอบแล้วโยนลงท้องนา หลังจากนั้นจะมีรถขนข้าวมาขนข้าวเปลือกในกระสอบขนใส่" กระแทะ" ขนมายังคันทนาที่เก็บข้าวพร้อมสำหรับขายต่อไป

ดังนั้น ระดับการใช้เทคโนโลยีสำหรับวิถีการผลิต จึงเป็นระดับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งจากการสัมภาษณ์สนทนาก็ทำให้ได้ทราบว่า การใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยนี้ได้มีการใช้เมื่อไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา ดังเช่น

" เครื่องมือการทำงานสมัยก่อน เช่น จอบ เสียม คราด และเคียว จะนำมาใช้สำหรับทำสวนครัว และการใช้ควายก็หมดไปเพราะไม่ต้องการเป็นภาระ อีกทั้งการใช้ควายผลิตได้ช้า และเกิดความสงสาร สมัยนี้เลยใช้เครื่องจักรแทน และเครื่องมือเก็บเกี่ยวก็ใช้รถเกี่ยวข้าวแทนเคียว"²⁷

พร้อมกันนี้สาเหตุของการใช้ระดับเทคโนโลยีที่ทันสมัย อันเป็นเครื่องมือเครื่องจักรแทนเครื่องมือทำการผลิตแบบพื้นบ้านและแรงงานควาย เพราะต้องการทุนและต้องการประหยัดเวลาสำหรับการทำการผลิต รวมทั้งความสะดวกและความสบายเป็นสำคัญ ดังเช่น

" ถึงแม้เราเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายแล้ว การใช้เครื่องจักรจะเสียค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าแรงงานควายก็ตาม เพราะควายเราไม่ได้จ้างเพียงแค่เหนื่อยกับการหาหญ้าให้กินเท่านั้น แต่ควายมันทำได้ช้า เลยต้องใช้เครื่องจักรแทนแล้วขายควายไป"²⁸

²⁷สัมภาษณ์ นาง สິงวล จิตตรีมิตร

²⁸สัมภาษณ์ นาย เร็ม ไรริส

ดังนั้นจึงทำให้ทราบว่าสาเหตุเหล่านี้ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นสาเหตุที่
ครอบครัวเกษตรกรชาวนาหันมาใช้แรงงานเครื่องมือเครื่องจักรที่มีความสลับซับซ้อน อันเป็นระดับ
เทคโนโลยีที่ทันสมัยแทนการใช้แรงงานควายและ เครื่องมือตามพื้นบ้าน

2.2.1.3 การถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดิน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิภาพทางการผลิต
ที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อขบวนการผลิตมากหรือน้อย การถือครองที่ดินส่วนใหญ่ของพื้นที่จะเป็น
ของเกษตรกรเอง แต่ในภาคกลางสัดส่วนพื้นที่เช่าทำการเกษตรมีมากที่สุด กล่าวคือ ภาคกลาง
เฉลี่ยครอบครัวหนึ่งๆจะเช่าพื้นที่ทำการเกษตรสัดส่วนสูงถึง 7.88 ไร่ต่อครอบครัว²⁹

จากการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์และสนทนาจากครอบครัวเกษตรกรชาวากลุ่ม
ตัวอย่าง เราจะสามารถแบ่งกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มแรก เป็น
กลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ทานาในพื้นที่ของตนเองโดยไม่ต้องทำการเช่าที่นาจากผู้อื่น กลุ่ม
ต่อมา เป็นกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ทานาในพื้นที่ของตนเองจำนวนหนึ่งและทำการเช่าพื้นที่
ทานาจากนายทุนที่ดินอีกจำนวนหนึ่ง และกลุ่มสุดท้าย เป็นกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ต้อง
ทำการเช่าพื้นที่ทานาจากนายทุนที่ดินเพียงอย่างเดียว โดยลักษณะการเช่าพื้นที่ทานาจากนายทุนที่
ดินนั้น ครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะเสียค่าเช่าพื้นที่นาในลักษณะที่แตกต่างกันไป บางครอบครัว

²⁹ฝ่ายวิจัยระบบพัฒนาไร่นา กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์, "รายได้ - รายจ่ายของเกษตรกรปีเพาะปลูก2533/34" เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร
เลขที่ 61 (2535), หน้า 5.

เสียค่าเช่าในรูปของผลผลิตข้าวในอัตราพื้นที่นา 1 ไร่ ต่อ ข้าว 10 ถึง หรือบางครั้งหรือเสีย
ค่าเช่าในรูปเงินสดในอัตราพื้นที่นา 1 ไร่ ต่อ ค่าเช่า 100 บาท

การทำนาในพื้นที่นาของครอบครัวเกษตรกรชาวนาทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีการดำเนิน
วิธีที่แตกต่างกันเมื่อประสบกับปัญหาการขาดทุนจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ที่เกิดภาวะ
หนี้สินเมื่อค่าไร่ห่วยสำหรับการทำนาสูงขึ้น ผนวกกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น จึงส่งผลให้รายจ่ายสำหรับ
ทำการผลิตที่เรียกว่าค่าไร่ห่วย และรายจ่ายสำหรับการดำเนินชีวิตครอบครัวไม่ว่าจะเป็นรายจ่าย
สำหรับความเป็นอยู่/หรือรายจ่ายในส่วนการศึกษาของบุตรที่ต้องสูงขึ้น ขณะที่เกษตรกรชาวนา
ต้องขายข้าวได้ในราคาที่ไม่สูงมากนักเมื่อเทียบกับรายจ่ายเหล่านี้ เกษตรกรชาวนาทั้ง 3 กลุ่มจึง
ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ที่แตกต่างกันไป โดยครอบครัวเกษตรกรชาวนากลุ่มแรกที่ทำนาใน
พื้นที่ของตนเองทั้งหมด ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหโดยการขายที่ดิน(ที่นา)ของตนไปบางส่วน ดังเช่น

" สมัยก่อนมีที่นา 50 กว่าไร่ แต่ปัจจุบันเหลือ 30 กว่าไร่ ส่วน 20 ไร่ที่ขายไปก็เพื่อ
ใช้หนี้เขา เนื่องจากมีลูกมาก ต้องส่งเสียค่าเล่าเรียน ค่ากินอยู่ อีกทั้งค่าครองชีพมันก็สูง
ขึ้นด้วย เลยทำให้ต้องขายนาไป"³⁰

ส่วนกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ทำนาในพื้นที่ของตนเองจำนวนหนึ่ง และเช่า
พื้นที่ทำนาจากนายทุนที่ดินอีกจำนวนหนึ่ง ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหโดยการเลิกทำการเช่าที่นา
จากนายทุนที่ดินเป็นลำดับแรก โดยมาทำการเกษตรกรรมทำนาแค่เพียงบนพื้นที่นาของตนเองเท่านั้น
แต่ถ้า เมื่อเกิดปัญหาอีก ก็จะทำการขายพื้นที่นาของตนเองบางส่วน หรือไม่ก็จะทำการขายที่นา
ทั้งหมดแล้วเลิกการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนาไป ดังเช่น

³⁰สัมภาษณ์ นาง สาเนียง สันธิญาติ

" ... เดียวนี้เลิกทานาแล้ว แรกสุดก็เลิกเช่านาเขา(นายทุนที่ดิน)ก่อน มาทานาของตนเอง 8 ไร่ แต่ก็ขาดทุนอีก สุดท้ายก็เลยเลิกทานาเลยเมื่อปีที่แล้ว ... เด็กๆ(บุตร) ก็เข้าโรงงานไป ... "31

ครอบครัวเกษตรกรรชวานากลุ่มสุดท้ายที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทานา โดยการเช่าพื้นที่นาจากนายทุนที่ดินเพียงอย่างเดียว เมื่อประสบกับปัญหา ชาวนากรุ่นนี้บางคนก็เลิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมทานา ไปทำการรับจ้างประเภทต่างๆที่เขาจะว่าจ้างมา รวมทั้งการไปเป็นแรงงานรับในภาคเกษตรกรรม แต่ไม่สามารถไปเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมได้ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น อายุเกินเกณฑ์ที่ทางโรงงานกำหนด หรือระดับการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ เป็นต้น กระนั้นก็ตามยังมีครอบครัวเกษตรกรรชวานาที่ยังคงทานา และต้องทำการกู้ยืมจากนายทุนเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดทุน แต่ถ้าครอบครัวเกษตรกรรชวานาครอบครัวใดที่มีสมาชิกภายในครอบครัวเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงาน ก็จะมีรายได้มาพอช่วยเหลือในการแก้ปัญหาของครอบครัวได้บ้าง ดังเช่น

" ปัจจุบันทานาอยู่ 5-6 ไร่ อดยเช่าจากนายทุนทั้งหมด เสียค่าเช่าคิดอัตรา 10 ถึง ต่อไร่ ซึ่งทานาก็ขาดทุนเกือบทุกปี ก็ต้องแก้ปัญหาโดยการกู้เขา"32

" ... พี่ก็ทานา 5-6 ไร่เหมือนกัน ซึ่งถ้าเกิดปัญหาการขาดทุนก็จะกู้จากนายทุนคล้ายกัน แต่ดีหน่อยที่แฟนทำงานโรงงาน ก็เลยมีเงินมาช่วยบ้างในการทานา"33

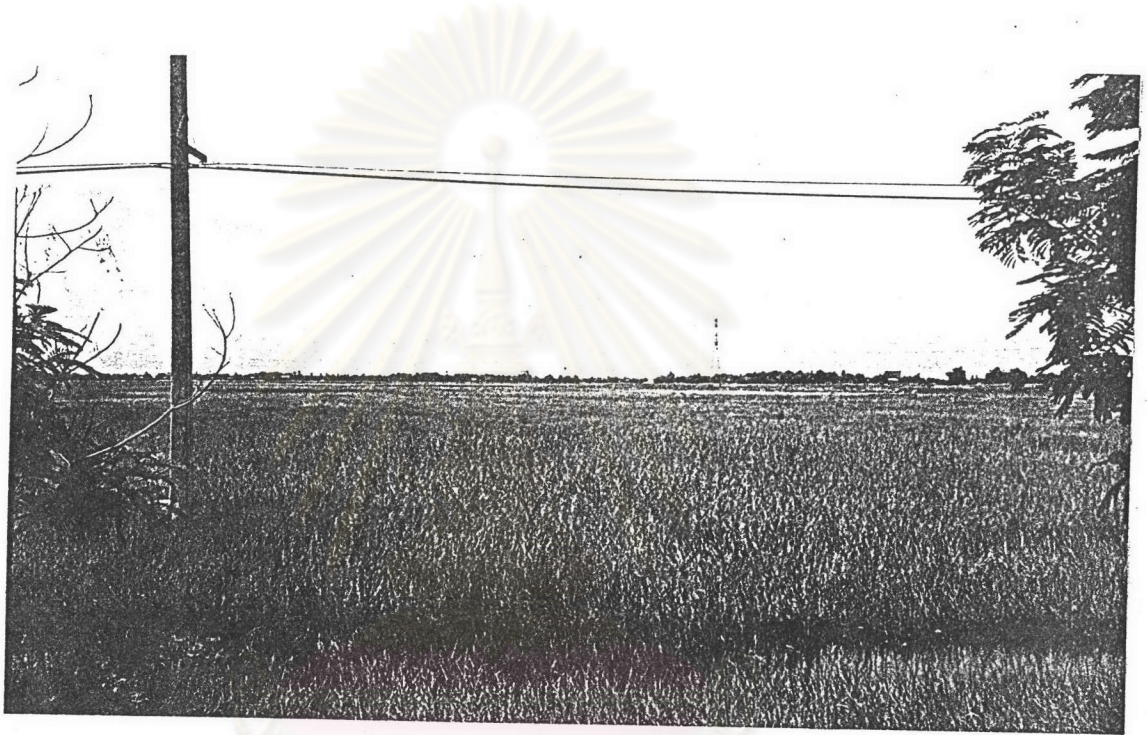
31 สัมภาษณ์ นาง เจริญ ศรีราภี

32 สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

33 สัมภาษณ์ นาย สาราญ รุจิพันธ์

ด้วยเหตุนี้ เมื่อครอบครัวเกษตรกรชาวนาต้องประสบกับปัญหาของการขาดทุน วิธีแก้ทางหนึ่งของกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่มีพื้นที่นา เป็นของคนมากบ้างน้อยบ้าง จึงเกิดการขายพื้นที่นาขึ้นเพื่อให้ได้เงินมาสำหรับการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ส่วนเงินที่เหลือจากการใช้หนี้สินก็จะนำไปฝากไว้กับธนาคารพาณิชย์ เพื่อคอยรับดอกเบี้ยอยู่กับบ้าน หรือไม่ก็ทำการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น วิทยุ(สเตอริโอ) โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย อย่างเห็นได้ชัด เช่น รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์นั่ง รวมไปถึงการซื้อโทรศัพท์มือถืออีกด้วย โดยจากการสัมภาษณ์สนทนา จึงทำให้ทราบว่า การที่ครอบครัวเกษตรกรชาวนาซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านี้ ก็เพราะค่านิยมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนไปโดยวัฒนธรรมคนจากสิ่งของเหล่านี้ ส่วนเรื่องการขายที่ดินของครอบครัวเกษตรกรชาวนานั้น ทำให้เราได้ทราบว่า เมื่ออดีตก่อนที่จะมีการตัดถนนสายเอเชียผ่านตำบล และอำเภอ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่นาจะมีอัตราการซื้อขายราคาไร่ละ 2,000 - 4,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าพื้นที่นาไหนที่สามารถให้ผลผลิตต่อปีได้ในปริมาณมาก พื้นที่นานั้นก็จะมีราคาแพง แต่เมื่อมีการตัดถนนสายเอเชียเข้ามาประมาณ พ.ศ. 2513 - 2514 พื้นที่นานั้นก็เริ่มมีอัตราที่ขยับสูงขึ้นโดยมีอัตราการซื้อขายราคาไร่ละ 10,000 - 20,000 บาท หรือมากกว่านี้ไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าพื้นที่นาไหนที่อยู่ติดถนนสายเอเชียก็จะมีราคาที่สูงมาก และราคาจะลดต่ำลงไปตามระยะทางไกลไกลถนนสายเอเชีย ซึ่งหลังจากนั้นอัตราราคาที่นาได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยตลอดมา จนกระทั่งอัตราราคาการซื้อขายที่นาได้สูงขึ้นอย่างมากเมื่อมีการเข้ามาตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมตามถนนสายเอเชียประมาณ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา โดยอัตราราคาการซื้อขายที่นาได้ขยับสูงขึ้นอย่างมากแทบไม่น่าเชื่อ คือตกอัตราการซื้อขายไร่ละ 3 ล้าน ถึง 5 ล้านบาท ครอบครัวเกษตรกรชาวนาจึงมีแนวโน้มที่จะขายพื้นที่นาของคนมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งสาเหตุของการขายพื้นที่นาของบางครอบครัวเกษตรกรชาวนา ไม่ได้เกิดมาจากสาเหตุของการเกิดปัญหาภาวะหนี้สินแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากสาเหตุของสภาพแวดล้อมที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาสร้างติดหรือใกล้กับพื้นที่นาของครอบครัว จึงทำให้สภาพแวดล้อมเป็นมลพิษทั้งทางอากาศและทางน้ำ ที่ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้ต้องลดลงและเกิดความเสียหาย ครอบครัวเกษตรกรชาวนาจึงได้ทำการขายพื้นที่นาไป เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้น

จากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาก่อตั้งในอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างมากมาย และการเกิดแรงงานอพยพจากต่างถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างตาม

ภาพที่ 5.11 สภาพพื้นดินที่รกร้างว่างเปล่า จากที่เคยเป็นพื้นที่การเกษตร

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงงานอุตสาหกรรมนั้น สภาพพื้นที่ที่เคยเป็นท้องทุ่งไร่นาก็ถูกแปร เปลี่ยนกลายเป็นแฟลต หอพัก อพาร์ทเมนต์ หรือแม้กระทั่งบ้านจัดสรร ทั้งนี้ก็เพื่อรองรับการอพยพเข้ามาของแรงงานรับจ้างต่างถิ่นที่มาทำงานโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่

นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า การแก้ปัญหาของครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่มีพื้นที่นาเป็นของตนเอง เมื่อประสบกับปัญหาต่าง ๆ นั้น ปัจจุบันไม่ใช่เพียงแก้ไขปัญหาลำนี้ด้วยการขายพื้นที่นาที่ตนถือครองเท่านั้น แต่เราจะพบการแก้ไขปัญหามาแบบใหม่นั้นคือ ลักษณะการขายหน้าดินของพื้นที่นาที่ตนถือครองแทนการขายพื้นที่นาทั้งผืน ด้วยเหตุผลที่ว่ายังงพื้นที่นาก็ยังเป็นของตนหรือไม่ผู้ซื้อต้องการซื้อเพียงหน้าดินไปถมที่ของตน/หรือขายให้กับบ้านจัดสรร เป็นต้น โดยครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะทำการขายหน้าดินลึกลงไป 25 - 50 เซนติเมตร ซึ่งได้รับอัตราค่าตอบแทนไร่ละ 40,000 - 50,000 บาทต่อไร่ และจากการสัมภาษณ์สนทนาจึงได้ทราบว่าลักษณะของการขายหน้าดินได้เกิดขึ้นมาเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ดังเช่น

"... ที่บ้านไม่ได้ขายนา แต่ได้ทำการขายหน้าดินเมื่อ 1 - 2 ปีมาแล้ว โดยขายไป 10 ไร่ ขายไปตกไร่ละ 2 - 3 หมื่นบาท โดยตัดหน้าดินลึกลงไป 30 เซนติเมตร แต่ปัจจุบันราคาหน้าดินขึ้นแล้วเป็นไร่ละ 5 หมื่นบาท การขายหน้าดินด้วยวิธีราคาดีนั้นก็เลยยิ่งถูกลง เพราะดินมันไม่ดี"³⁴

พร้อมกันนี้แนวโน้มของที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรน้อยลง เนื่องจากที่ดินถูกนำไปใช้เป็นที่ปลูกสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและคลังสินค้า ตลอดจนอาคารบ้านพักอาศัยมากขึ้น รวมทั้งวิธีการ เกษตรก็มีแนวโน้มจะ เปลี่ยนเป็นการประกอบอาชีพแบบอุตสาหกรรม แทนการเป็นเกษตรกร เช่น เดิม ซึ่งต่อไปอาจมีผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดน้อยลง³⁵

³⁴สัมภาษณ์ นาย ประเทือง พงษ์เนตร

³⁵สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538), หน้า 56.

2.2.1.4 ทุน

การทำงานในการผลิตข้าวของเกษตรกรชาวนานั้น ชาวนาจำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับใช้ในทุนหมุนเวียน³⁶ และทุนประจำ³⁷ ไม่ว่าเกษตรกรชาวนานั้นจะมีที่ดินของตนเองหรือไม่มีที่ดินของตนเองก็ตาม³⁸ การนำมาซึ่งทุนสำหรับวิธีการผลิตทางการเกษตรนั้น จากการศึกษาครอบครัวเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่าง จะพบว่า ลักษณะของการนำมาซึ่งเงินทุนที่เป็นทั้งทุนหมุนเวียนและทุนประจำ ในสมัยก่อนเมื่อเกิดปัญหาสำหรับการผลิตครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะทำการกู้เงินทุนเหล่านี้จากบรรดาญาติพี่น้อง หรือไม่ก็ทำการกู้เงินทุนจากพวกนายทุนเงินกู้เอกชนที่ต้องเสียอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่สูง ซึ่งสมัยก่อนนายทุนเงินกู้เอกชนจะคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในรูปของผลผลิตข้าว หรือไม่ก็เป็นรูปเงินตรา ดังเช่น

" สมัยก่อนเมื่อมีปัญหา เรื่องเงินทุนที่จะใช้ในการเพาะปลูกก็จะทำการกู้ยืมจากญาติ ซึ่งเขาก็คิดดอกเบี้ยแต่น้อย โดยเขาเอาดอกแค่ร้อยละ 1 บาทต่อปี แต่ถ้ายืมจากพ่อค้า นายทุนเราต้องเสียดอกเบี้ยมากกว่านี้ สมัยก่อนนายทุนมีการเอาดอกเบี้ยเป็นผลผลิตก็มี โดยเขาจะเอาเป็นข้าวประมาณ 10 ถึงต่อไร่"³⁹

³⁶ทุนหมุนเวียน เป็นทุนที่ชาวนาลงไปแล้วต้องใช้ให้หมดทันที เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าอุปโภคบริโภค เป็นต้น

³⁷ทุนประจำ เป็นทุนที่ชาวนาได้ลงไปแล้วใช้ทุนระยะยืมนาน เช่น การซื้อเครื่องมือในการผลิต โดยทุนประเภทนี้ต้องคอยจนกว่าจะได้กลับคืน

³⁸สุวิทย์ ไพบยวัฒน์, "วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2394-2475" (กรุงเทพฯ, 2512), หน้า 217.

³⁹สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

ปัจจุบันเมื่อมีสถาบันการเงินสินเชื่อต่างๆที่เกี่ยวกับการเกษตรเข้ามายังพื้นที่ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) สหกรณ์ส่งเสริมการเกษตร และธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น ลักษณะของการกู้เงินกู้เงินจึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแต่ก่อน คือ ครอบครัวยุคเกษตรกรชาวนาได้หันมากู้จากสถาบันการเงินสินเชื่อเหล่านี้บ้างแทนการกู้เงินจากนายทุนเงินกู้เอกชน แต่กระนั้นก็ตามหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อเงินกู้จากสถาบันการเงินสินเชื่อเหล่านี้มีความยุ่งยาก และขั้นตอนที่สลับซับซ้อน กล่าวคือ เกษตรกรชาวนาที่ทำการกู้เงินกู้เงินได้จากสถาบันการเงินสินเชื่อเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่มีการถือครองที่ดินเป็นของตนเองเพราะเพื่อใช้เป็นหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ อีกวิธีหนึ่งคือ เกษตรกรชาวนาต้องเข้าไปเป็นสมาชิกกับสถาบันการเงินสินเชื่อเหล่านี้(ยกเว้นธนาคารพาณิชย์) และเมื่อต้องการกู้เงินกู้เงินสำหรับการเกษตรก็จะต้องมีสมาชิกภายในสถาบันมาช่วยค้ำประกันให้ อีกทั้งเมื่อเกษตรกรชาวนาทำการกู้เงินกู้เงินไปแล้วไม่สามารถขอใช้เงินคืนได้ตามระยะเวลาที่กำหนด เกษตรกรผู้นั้นจะไม่สามารถทำการกู้ได้ อีกจนกระทั่งสามารถชำระเงินกู้ที่ค้างคืนหมดครบถ้วนก่อน จึงจะสามารถทำการกู้ครั้งต่อไปได้ ดังเช่น

" การกู้เงินสหกรณ์จะต้องเป็นสมาชิกสหกรณ์ ระยะเวลาที่จะต้องใช้บุคคลที่เป็นสมาชิกช่วยกันค้ำประกัน ... ถ้าส่งเงินกู้ไม่หมดก็ยังไม่สามารถกู้ได้ ต้องส่งให้หมดก่อน"⁴⁰

และจากการสัมภาษณ์สนทนากับกลุ่มครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่จะยังคงพึ่งเงินกู้จากนายทุนเงินกู้เอกชนอยู่เช่นเดิม ทั้งนี้จากการที่ไม่สามารถมีหลักทรัพย์ที่ดินไปค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินสินเชื่อได้ จึงทำให้ต้องประสบกับการขอใช้ดอกเบี้ยให้กับนายทุนเงินกู้เอกชนในอัตราที่สูง ดังเช่น การสัมภาษณ์ครอบครัวเกษตรกรชาวนารายหนึ่ง ที่ทำการกู้เงินจากนายทุนเงินกู้เอกชน เพราะไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องทำการเช่าที่เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ได้กล่าวว่า

⁴⁰สัมภาษณ์ นาง สำนึง สนธิญาติ

" เวลาทำนาขาดทุนก็แก้ปัญหาโดยการกู้จากนายทุน เขาคิดดอกเบี้ยละ 3 - 5 บาทต่อเดือน ไม่ได้ไปกู้จาก ธกส. เพราะนาเราไม่มี เลยไม่มีหลักทรัพย์ไปค้ำประกัน"⁴¹

นอกจากนี้ลักษณะการกู้ของครอบครัวเกษตรกรชาวนา นอกจากทำการกู้ในรูปแบบของเงินสดแล้ว ยังได้มีการกู้ในรูปแบบของปัจจัยการผลิตด้วย เช่น ในรูปของปุ๋ยและยาฆ่าแมลง อีกทั้งการที่ชาวนาไม่มีทุนที่จะใช้ในการลงทุนทำนาเอง ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาในอัตราดอกเบี้ยที่สูงนั้น ย่อมทำให้ต้นทุนการผลิตของชาวนาสูงขึ้น และมีผลทำให้ชาวนาต้องยากจนต่อไป⁴²

3. ด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกรชาวนา งานวิจัยนี้จะได้ทำการศึกษาถึงอาชีพ รายได้ และรายจ่าย ของครอบครัวเกษตรกรชาวนาในปัจจุบัน สามารถได้ลักษณะข้อมูลดังนี้

3.1 อาชีพ

จากการลงพื้นที่ทำให้ทราบข้อมูลการประกอบอาชีพว่าในพื้นที่ที่ทำการสำรวจ ผู้ประกอบอาชีพในอำเภอบางปะอินจะมีลักษณะการประกอบอาชีพที่หลากหลายแตกต่างกันไป โดยสามารถจำแนกการประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ดังนี้ คือ เกษตรกร (ได้แก่ การทำนา การเลี้ยงสัตว์ การปลูกผักผลไม้ยืนต้น) รับราชการ รับจ้าง(ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม) ประ

⁴¹สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

⁴²วิทยากร เชียงกูล "ปัญหาพื้นฐานของชาวนาไทย" (กรุงเทพฯ, 2522), หน้า 60.

⁴³สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538),

กอบกิจการร้านค้า รับเหมา และอาชีพพิเศษ⁴³ สำหรับงานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรที่ทำงานเป็นกลุ่มเป้าหมายในการสุ่มตัวอย่างเท่านั้น โดยจากการสัมภาษณ์สนทนากับครอบครัวเกษตรกรชาวภาคกลุ่มตัวอย่าง แรงงานภายในครอบครัวที่ยังคงประกอบอาชีพการทำงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีอายุเกินวัยหนุ่มสาว ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานวัยหนุ่มสาวของครอบครัวได้หันไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ และมีเป็นจำนวนมาก อาจเรียกได้ว่าทุกครอบครัวเกษตรกรชาวภาคที่มีสมาชิกภายในครอบครัวเป็นแรงงานที่อยู่ในเกณฑ์ทางแรงงานกำหนด (จบการศึกษาระดับม.3 และอายุไม่เกิน 25 ปี) ครอบครัวเกษตรกรชาวภาคจึงมีรายได้ทั้งจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรทำนา และจากการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมเป็นแรงงานรับจ้าง อีกทั้งเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของอำเภอบางปะอิน ปัจจุบันมีการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตรเป็นพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมทั้งอำเภอ ดังนั้นแรงงานในภาคเกษตรจึงหันไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรมกันมากทำให้แรงงานในการเกษตรเกิดการขาดแคลน⁴⁴

จากการสัมภาษณ์สนทนาครอบครัวเกษตรกรชาวภาคกลุ่มตัวอย่าง จะได้รับคำตอบที่มีลักษณะสอดคล้อง กล่าวคือ

"สมัยก่อนคนของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะทำนา ซึ่งการทำงานนับเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันพอมีโรงงานเข้ามาหนุ่มสาวรุ่นใหม่ก็ไม่มีใครทำนาเลย ส่วนใหญ่จะไปเป็นลูกจ้างเขาตามโรงงาน ถ้ามีความรู้สูงหน่อยก็ไปรับราชการ คงไม่มีใครคิดมาทำนาแล้ว"⁴⁵

⁴⁴สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538),

⁴⁵สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

" การทำงานโรงงานของแรงงานหนุ่มสาวในปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพหลักไปแล้ว "46

3.2 รายได้

ในปัจจุบันถ้าจะนับเอารายได้หลักของครอบครัวมาจากรายรับที่มากที่สุดแล้วก็คือว่าอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก อาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพรอง เนื่องจากในอำเภอบางปะอินมีโรงงานและเขตอุตสาหกรรมใหญ่ๆอยู่เป็นจำนวนมาก โดยรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ยประมาณ 34,000 บาท/คน/ปี⁴⁷ ทั้งนี้จากที่อำเภอบางปะอินมีโรงงานอุตสาหกรรมและคลังสินค้าจำนวน 120 โรง (และยังมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อสร้างเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ) อีกทั้งการใช้แรงงานในอุตสาหกรรมได้มาจากแรงงานในครอบครัวท้องถิ่นและอำเภอใกล้เคียง และจังหวัดใกล้เคียง⁴⁸ ซึ่งเมื่อศึกษาแนวโน้มรายได้เกษตรกรปีการเพาะปลูกตั้งแต่ปี 2523/24 ถึง ปี 2533/34 จะพบลักษณะแนวโน้มรายได้ของครอบครัวเกษตรกรในภาคกลางมีรายได้เงินสดสุทธิเกษตรกรในปี 2523/24 จำนวนทั้งสิ้น 18,933.31 บาท/ครอบครัว/ปี ส่วนรายได้เงินสดสุทธิเงินสดนอกการเกษตรในปี 2523/24 จำนวนทั้งสิ้น 14,314.82 บาท/ครอบครัว/ปี และในปี 2533/34 ครอบครัวเกษตรกรภาคกลางมีรายได้เงินสดสุทธิเกษตรกร 21,723.88 บาท/ครอบครัว/ปี ขณะที่รายได้เงินสดสุทธินอกเกษตรสูงกว่ารายได้เงินสดสุทธิเกษตรกรโดยมีรายได้เงินสดถึง 31,671.79 บาท/ครอบครัว/ปี⁴⁹ และรายงานทางอำเภอบางปะอิน เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรจะมีรายได้เฉลี่ยจากภาคเกษตรกรรมโดยทั่วไปประมาณ 40,000 - 60,000 บาท/ครอบครัว/ปี

46สัมภาษณ์ นาย เจริญ แคนขมภู

47"รายงานผลการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร" (พระนครศรีอยุธยา, 2538), หน้า 2.

48สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538), หน้า 7-8.

49สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร "รายได้ - รายจ่ายของเกษตรกรปีเพาะปลูก 2533/34" (2535), ตารางหน้า 17.

ขณะที่รายได้จากการรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม 38,000 บาท/ครอบครัว/ปี⁵⁰

จากการสัมภาษณ์สนทนากับครอบครัวเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ เราจะ
ได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงมีลักษณะที่สอดคล้องตรงกับรายงานที่ทำการสำรวจได้ กล่าวคือ พบทุก
ครอบครัวเกษตรกรชาวนาของพื้นที่ ที่ภายในครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อย 2 คนซึ่งอายุ
คือชนชั้นอายุมากที่สุดที่เป็นพ่อแม่ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรชาวนา กับชนชั้นอายุน้อยที่เป็นบุตรซึ่ง
ประกอบอาชีพรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม จะเห็นความแตกต่างทางรายได้อย่างชัดเจน นั่นคือ
ในการเพาะปลูกข้าวของครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะสามารถได้ผลผลิตข้าวไร่ละ 30 - 80 ถัง
โดยขายผลผลิตข้าวราคา 4,300 - 4,400 บาทต่อเกวียน (ราคาซื้อขายจากพ่อค้าข้าวปี 2537)
ดังนั้นสำหรับการเพาะปลูกข้าวหนึ่งไร่เกษตรกรจะมีรายได้ 1,290 - 3,520 บาท/ไร่ และจาก
ผลการวิเคราะห์ทางอำเภอบางปะอิน พบว่า เนื่องที่การเกษตรต่อครอบครัวมีเนื้อที่เฉลี่ยประมาณ
19 - 20 ไร่ต่อครอบครัว⁵¹ ดังนั้นครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะสามารถมีรายได้จากการประ
กอบอาชีพการเกษตรทำนาประมาณปีละ 24,510 - 70,400 บาท ซึ่งจะเป็นรายได้สุทธิจาก
การประกอบอาชีพการเกษตรทำนาของครอบครัวเพียง 7,510 - 54,250 บาท/ปี⁵²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538),
หน้า 29-30.

⁵¹สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538),
หน้า 74.

⁵²คำนวณจากรายได้จริงหักต้นทุนการผลิต 16,150 บาท ที่ 19 ไร่ และ 17,000
บาท ที่ 20 ไร่ (ค่าใช้จ่ายไร่ละ 850 บาท การวิเคราะห์จากอำเภอบางปะอิน)

ขณะที่ ครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่มีสมาชิกภายในครอบครัวประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม จะได้รับรายได้ในรูปแบบเงินเดือนประมาณ 2,000 - 6,000 บาท/เดือน หรือประมาณปีละ 24,000 - 72,000 บาท นอกจากนี้แรงงานรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรมยังสามารถได้รับค่าจ้างล่วงเวลาอีกชั่วโมงละประมาณ 10 บาท พร้อมกับการได้รับเงินโบนัสต่อปีอีกจำนวนหนึ่ง

แม้บางครั้งรายได้สุทธิจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรวมทั้งจะเป็นรายได้ที่ใกล้เคียงกับรายได้การประกอบอาชีพรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม แต่สมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรชาวนาที่นิยมที่เป็นแรงงานรับจ้างทำงานโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าทำงานท้องนา ดังเหตุผลที่ว่า

" ลูกๆไปทำงานโรงงานกัน เขาว่าการทำงานนั้นน่าเบื่อหน่าย เหนื่อย และร้อน ทำงานโรงงานสบายกว่าไม่ร้อน และยังได้เงินทุกเดือนด้วย"⁵³

3.3 รายจ่าย

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์สนทนากับครอบครัวเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่าง พบว่ารายจ่ายส่วนใหญ่ของครอบครัวนั้นจะใช้จ่ายไปกับ การอุปโภคบริโภค การศึกษาของบุตร ทางศาสนา และที่สำคัญคือ รายจ่ายสำหรับการเพาะปลูกทางการเกษตรกรรมการปลูกข้าว

⁵³สัมภาษณ์ นาง น้อย หนูเส็ง

จากการสำรวจฝ่ายวิจัยระบบพัฒนาไรนา กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แสดงข้อมูลดังนี้ รายจ่ายเงินสดเกษตรกร (ทางพืช) ของครอบครัวเกษตรกรปีการเพาะปลูก 2533/2534 ทั้งประเทศ 9,903.11บาท/ครอบครัว เฉพาะภาคกลาง 22,009.06 บาท/ครอบครัว เฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 14,226.54 บาท/ครอบครัว⁵⁴ และเป็นรายจ่ายต้นทุนการผลิตพืชเฉพาะการเพาะปลูกข้าว(นาปี) 850 บาท/ไร่ หรือ 16,150 บาท/ครอบครัว(ที่อัตราการถือครองพื้นที่ 19 ไร่) และ 17,000 บาท/ครอบครัว(ที่อัตราการถือครองพื้นที่ 20 ไร่)⁵⁵

โดยจากการสอบถามสัมภาษณ์จากครอบครัวเกษตรกรกรชนวนากลุ่มตัวอย่าง ได้ทำการเก็บรวบรวมรายจ่ายประเภทต่างๆสำหรับการเพาะปลูกการเกษตร(ข้าว)พอสังเขปดังนี้⁵⁶

ค่าเมล็ดพันธุ์	ราคา	80	บาท/ไร่
ค่ายาปราบศัตรูพืช			
ชนิดน้ำ(1,000 cc)	ราคา	120 - 300	บาท/ขวด(1 ขวด/1 - 4 ไร่)
ชนิดแห้ง	ราคา	300 - 400	บาท/ลูก (1 ลูก/3 ไร่)

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁴สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร "รายได้ - รายจ่ายของเกษตรกรปีเพาะปลูก 2533/34" (2535), หน้า 32 และ หน้า 179.

⁵⁵สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538), หน้า 35.

⁵⁶รายจ่ายสำหรับการเพาะปลูกข้าวจากการสัมภาษณ์สนทนาคอครอบครัวเกษตรกรกรชนวนอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2538)

ค่านุ้ย	ราคา	250 - 370	บาท/ลูก (1 ลูก/1 - 3 ไร่)
ค่าจ้างแรงงานคน			
ไถคะ	ราคา	70	บาท/ไร่
ไถกลบ	ราคา	55	บาท/ไร่
หว่าน	ราคา	20 - 30	บาท/ไร่
เกี่ยว	ราคา	200 - 300	บาท/ไร่
หอบ(ขนหรือแบก)	ราคา	5 - 7	บาท/ลูก(กระสอบ)
	หรือราคา	2 - 2.50	บาท/ผอน
ค่าจ้างแรงงานเครื่องจักร			
รถเกี่ยวข้าว(เช่า)	ราคา	200	บาท/ไร่
ค่าเช่าพื้นที่การเกษตร	ราคา	100 - 200	บาท/ไร่

ดังนั้น รายจ่ายต้นทุนสำหรับการผลิตข้าวที่เรียกว่าค่าโสหุ้ยของเกษตรกรชาวนา จึงเป็นรายจ่ายที่สูงเมื่อคิดต่อจำนวนพื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมดของเกษตรกรชาวนา ดังที่ชาวนากลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่ที่ถูกรอบครัวได้กล่าวในลักษณะเช่นเดียวกันว่า ค่าโสหุ้ยสำหรับการเพาะปลูกนับวันจะยังมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นเรื่อย จนแทบต้องเลิกการทำนาเลย

3.4 การสะสมทุน

การสะสมทุนของเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่าง จะพบลักษณะการสะสมทุนในรูปแบบเงินสด ที่เกษตรกรชาวนาจะนำเงินสดไปฝากกับธนาคารทั้งที่เป็นธนาคารเพื่อการเกษตรและธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้ได้ดอกเบี้ยเงินฝากนำมาช่วยสำหรับการใช้จ่ายในภาคการบริโภค ซึ่งจากการรายงานข้อมูลสถิติสำคัญจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประจำปี 2537 พบว่า เงินฝากของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงปี 2532 - 2536 มีแนวโน้มสูงขึ้น โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 24.78 ต่อปี ยอดเงินสูงสุดในปี 2536 มียอดเงินฝาก 18.354 ล้านบาท มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 14.79 ถือเป็นอันดับที่ 13 ของประเทศ โดยในช่วงเดือนตุลาคมมียอดเงินสูงสุดคือ 18.712

ล้านบาท มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 1.09⁵⁷

อีกทั้ง เนื่องจากค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงจากที่เคยยกย่องชมเชยคนดีมีคุณธรรม ปัจจุบันกลับยกย่องคนมีเงินคนร่ำรวย⁵⁸ และวัตรระดับฐานะทางเศรษฐกิจด้วยวัตถุประสงค์ของสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยเหตุนี้ พาหนะยานยนต์จึงเข้ามามีบทบาทหนึ่งสำหรับการวัตรระดับดังกล่าวของครอบครัว จากการสังเกตการณ์ เราจึงพบว่าแทบทุกครอบครัวเกษตรกรชาวนาจะมียานพาหนะเหล่านี้ โดยแต่ก่อนเป็นเพียงยานพาหนะจักรยาน แต่ปัจจุบันยานพาหนะได้กลายเป็นรถจักรยานยนต์ หรือบางครอบครัวเกษตรกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะใช้ยานพาหนะรถยนต์ทั้งรถยนต์บรรทุก 4 ล้อ/หรือรถยนต์นั่งส่วนบุคคลแทนรถจักรยานยนต์ สิ่งเหล่านี้อาจถือว่าเป็นรูปแบบการสะสมทุนรูปแบบหนึ่งของเกษตรกรชาวนา อันเกิดจากค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคปัจจุบัน ที่ถูกเรียกว่า "ยุคโลกาภิวัตน์" นับถือนมนุษย์ที่สินค้าวัตถุภายนอกบุคคลแทนคุณงามความดีที่กระทำได้ด้วยบุคคล

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁷สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. "ข้อมูลสถิติสำคัญจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" (2537), หน้า 13.

⁵⁸รายการเวทีชาวบ้าน. "สาทสี่:ชุมชนไทยกับการปรับตัว" (บทโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11). 4 สิงหาคม 2538 ครั้งที่ 305

การเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่

อำเภอบางปะอินมีโรงงานอุตสาหกรรมและคลังสินค้าจำนวนมาก เช่น นิคมอุตสาหกรรมไฮเทค นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน และโรงงานอีกมากมายที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ลักษณะของแรงงานและการเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นแรงงานภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับในท้องที่อำเภอบางปะอินมีการก่อสร้างอุตสาหกรรมอย่างมากมาย จึงทำให้เยาวชนหันเข้าไปทำงานโรงงาน แรงงานและการใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมจึงได้จากแรงงานในท้องถิ่น และอำเภอใกล้เคียงหรือจังหวัดใกล้เคียง โดยอัตราค่าจ้างเหมาตามกฎหมายแรงงานของอำเภอประมาณ 130 บาทต่อคน⁵⁹

จากการสัมภาษณ์สนทนากับเกษตรกรชาวนากลุ่มตัวอย่างได้พบลักษณะ เช่นเดียวกัน โดยพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของอำเภอบางปะอินนั้นได้เกิดขึ้นหลังจากที่เกิดการตัดถนนผ่านอำเภอของถนนสายเอเชีย และถนนสายต่างๆ เช่น ถนนอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น โดยเฉพาะถนนสายเอเชียที่เริ่มเข้ามาเมื่อปี 2513 และหลังจากนั้นโรงงานอุตสาหกรรมจึงได้เริ่มก่อตั้งขึ้นอย่างมากมาย⁶⁰ ซึ่งสาเหตุที่โรงงานอุตสาหกรรมได้เลือกพื้นที่อำเภอบางปะอินเป็นแหล่งที่ตั้งนั้น จากการสัมภาษณ์สนทนากับเกษตรกรชาวนาได้รับทราบว่า ประการแรกคือ เรื่องของราคาที่ดิน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนของกรณีครองพื้นที่ว่า แรกเริ่มเดิมทีพื้นที่ในอำเภอบางปะอินจะมีราคาอยู่ที่ไร่ละ 2,000 - 4,000 บาท และราคาได้เพิ่ม

⁵⁹สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน "แนวทางและแผนพัฒนาการเกษตร" (2538), หน้า 30 และ 42.

⁶⁰สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

สูงขึ้นไปไร่ละ 10,000 - 20,000 บาท หรือมากกว่านั้นเล็กน้อยหลังจากที่เกิดการตัดถนนสายเอเชียผ่าน จึงได้เกิดการซื้อที่ไว้เป็นจำนวนมากเพื่อการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ดังเช่น

" สาเหตุที่โรงงานเข้ามาตั้งในอำเภอบางปะอินก็เพราะแต่ก่อนที่ราคาถูก เขาก็ได้จังหวะที่มีการกระจายโรงงาน เขาจึงทำการกว้านซื้อที่ไว้เป็นร้อยๆไร่"⁶¹

ประการที่สอง ด้านการคมนาคมขนส่งที่มีความสะดวก สามารถขนส่งวัตถุดิบการผลิตมาสู่โรงงานและทำการกระจายผลผลิตออกสู่ตลาดได้อย่างสะดวกรวดเร็ว อันเป็นผลสืบเนื่องจากการตัดผ่านเส้นทางคมนาคมขนส่งต่างๆของอำเภอบางปะอิน และประการสุดท้าย เกษตรกรชาวนามีความเห็นว่าเป็นผลเกิดจากที่รัฐมีนโยบายกระจายอุตสาหกรรมออกจากกรุงเทพมหานครมาสู่ภูมิภาค เพื่อให้เกิดความเจริญและเกิดการจ้างแรงงานภายในท้องที่ของจังหวัดให้มีความทำงาน ดังเช่น

" การที่โรงงานเลือกมาลงบางปะอินเข้าใจว่า เกิดจากการพัฒนาของรัฐบาลที่ต้องการให้เกิดความเจริญของท้องถิ่น"⁶²

จากการสัมภาษณ์สนทนานั้นเป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่มีครอบครัวเกษตรกรชาวนาครอบครัวใด ที่ให้เหตุผลของการเป็นแหล่งแรงงานราคาถูกจากภายในท้องถิ่น ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงงานภายในครอบครัวท้องถิ่นส่วนมากได้เกิดการรับ

61 สัมภาษณ์ นาย สราวุธ รุจิพจน์

62 สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

จ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลแล้ว โดยเฉพาะแรงงานเหล่านี้จะเข้าไปเป็นลูกจ้างแรงงานอยู่ตามแถวรังสิต และนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีอัตราค่าจ้างเหมาตามกฎหมายแรงงานที่สูงกว่าอัตราของอำเภอบางปะอิน ดังนั้นเมื่อเกิดอุตสาหกรรมโรงงานภายในอำเภอขึ้น แรงงานที่ประกอบอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมจึงเป็นแรงงานหนุ่มสาวรุ่นใหม่ของคนรอบครัวเกษตรกรชาวนาท้องถิ่น และ แรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานใหม่ที่เพิ่งหลุดออกจากการเป็นแรงงานทางภาคเกษตร จึงทำให้ไม่คำนึงถึงเรื่องอัตราค่าจ้างเท่าไรนัก เพียงแต่ขอให้มียาได้ที่แน่นอนทุกเดือนและเพียงพอต่อการดำรงชีพก็พอ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งถึงการที่อัตราค่าจ้างของท้องถิ่นที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นโดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลรอบกรุงเทพฯ นั้น อัตราค่าจ้างภายในท้องถิ่นที่ถูกลงนี้ ก็คือ การเป็นแรงงานราคาถูกที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้โรงงานอุตสาหกรรมโรงงานอุตสาหกรรมจึงสามารถใช้ประโยชน์จากพลังแรงงาน (labour power) อันมีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าแรงงาน (value of labour) ที่สามารถทำการว่าจ้างในรูปแบบของอัตราค่าจ้างแรงงานราคาถูกของท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตจำนวนมาก อันนำไปสู่การจำหน่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุด (maximum profit) ดังเช่น

" ส่วนมากคนที่ทำงานโรงงานก็มาเช่าคนแถวบ้านเรา ส่วนใหญ่จะเป็นคนแถวอีสานมากกว่า เพราะแรงงานบ้านเราส่วนมากไปทำที่โรงงานนวนคร(รังสิต) ค่าแรงมันดีกว่าตก 145 บาทต่อวัน แต่ที่นี่ได้แค่ 118 บาทต่อวัน"⁶³

⁶³สัมภาษณ์ นาง มณี นกอินทร์

การที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นภายในอำเภอบางปะอิน พร้อมกับการมีแรงงานรับจ้างทางอุตสาหกรรม ทั้งจากแรงงานหนุ่มสาวท้องถิ่นและจากแหล่งอื่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ จึงได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากวัฏจักรการเกษตรที่มีรายได้ของครอบครัวจากการยึดอาชีพทางเกษตรกรรมทำนาเป็นหลัก มาสู่วัฏจักรทางอุตสาหกรรมที่มีรายได้ของครอบครัวจากการยึดการเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ที่มนุษย์ต้องอยู่ภายใต้และตกเป็นทาสของเวลา ต้องทำงานแข่งกับเวลา เป็นทาสของเครื่องจักรที่ต้องทำงานอยู่ภายใต้ระบบสายพาน (taylorism) เกิดการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลง ดิ้นเข้าจิ้งจอก เสรีจรรยาธิปไตยส่วนตัวก็เข้าทำงาน เย็นกลับจากเลิกงานมาทำธุระกิจส่วนตัวก็เข้านอน พอตื่นเช้าวันใหม่ก็ต้องปฏิบัติตนเช่นนี้อยู่ทุกวันและตลอดไปเป็นวัฏจักร⁶⁴ ทั้งที่จากแรงงานสมัยก่อน แรงงานอยู่ในวัฏจักรการเกษตร มนุษย์เป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้เวลาไม่มีการทำงานแข่งกับเวลา เพียงเพื่อให้ทันกับฤดูกาล เพาะปลูกการเกษตรที่จะมาถึงเท่านั้น มนุษย์จึงมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นคนอย่างสมบูรณ์ นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฏจักรแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่พบคือ แต่ก่อนลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ได้ดูสูง ก็ได้กลายเป็นบ้านปูนหรืออิฐที่ไม่มีไม้ได้ดู จากที่เคยทานขนนครกก็กลายเป็นทานขนนเต็ก จากที่เคยทานแกงด้วยกิมมาเป็นการทานแกงจืดจากการซื้อ เป็นต้น อีกทั้งเกิดการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์เพื่อการเช่า อันเป็นแหล่งที่พักอาศัยของแรงงานจากต่างถิ่นที่มีการอพยพเข้ามาอย่างมากมาย⁶⁵

⁶⁴สัมภาษณ์ นาง สานีเยง สนธิญาติ

⁶⁵รายการเวทีชาวบ้าน. "สาส์น: ชุมชนไทยกับการปรับตัว" (บทวิเคราะห์นอกระบบออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11). 4 สิงหาคม 2538 ครั้งที่ 305

ดังนั้น การเกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นภายในอำเภอ ครอบครัวยุทธกรรมชวามกลุ่มตัวอย่างได้มองว่า การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดผลดีต่อครอบครัว พร้อมกับระยะเวลาเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดผลลบต่อครอบครัวด้วยเช่นกัน ผลดีที่ครอบครัวยุทธกรรมชวามได้รับคือ การเอื้ออำนวยประโยชน์ในการ เป็นแหล่งงานให้กับแรงงานภายในท้องถิ่นโดยเฉพาะ แรงงานหนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว ในการให้ได้มาซึ่งรายได้ที่สูงกว่ารายได้ภาคเกษตรและเป็นรายได้ที่แน่นอนจากการประกอบอาชีพรับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อมาใช้ในการดำรงชีพและดำเนินชีวิตภายในครอบครัวของตน⁶⁶ ส่วนผลดีด้านอื่นๆ อาทิเช่น โรงงานอุตสาหกรรมภายในท้องถิ่นที่จะมารับซื้อวัตถุดิบผลผลิตภาคเกษตรนั้นไม่มี ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมท้องถิ่นเหล่านี้ไม่ได้เป็นโรงงานแปรรูปทางการเกษตร แต่เป็นโรงงานประเภทอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมหนัก อาทิเช่น โรงงานเครื่องหนังรองเท้า โรงงานไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ และโรงงานผลิตจำหน่ายและบริการรถยนต์ต่างๆ เป็นต้น จึงไม่ก่อให้เกิดการเอื้ออำนวยประโยชน์ทางการผลิตภาคเกษตรกรรมแต่อย่างใด ขณะเดียวกัน ผลลบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวยุทธกรรมชวามคือ การทำลายแหล่งพื้นที่การเพาะปลูกอันเกิดจากมลพิษต่างๆ อาทิเช่น มลพิษทางน้ำ และมลพิษทางอากาศ เป็นต้น ที่ส่งผลให้สภาพแวดล้อมเกิดการเสียหาย อันส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวทางการเกษตรของเกษตรกรชวามที่สามารถผลิตได้ในระดับดี โดยเกษตรกรชวามได้กล่าวว่า สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้ข้าวเกิดโรคโดยเฉพาะ "โรคจู๋" ที่ทำให้ข้าวไม่สามารถออกรวงได้ หรือออกรวงได้ในปริมาณที่น้อยกว่าปกติ พร้อมกับเกิดการระบาดของแมลงที่เป็นศัตรูพืชมาทำลายกัดกินต้นข้าวและเมล็ดข้าว เนื่องจากทางโรงงานได้ทำการผลิตอยู่ตลอด 24 ชั่วโมง มีการเปิดไฟฟ้าบริเวณโรงงานอุตสาหกรรมให้มีความสว่างอยู่ตลอดคืน จึงทำให้แมลงมาเล่นไฟซึ่งรวมไปถึงแมลงที่เป็นศัตรูข้าวด้วยเช่นกัน โดยผลกระทบเหล่านี้จะส่งผลมากกับครอบ

⁶⁶สัมภาษณ์ ทุกครอบครัวยุทธกรรมชวามกลุ่มตัวอย่าง

ครัว เกษตรกรชาวนาที่ทำการ เพาะปลูกการ เกษตรอยู่บริเวณหรือใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรม แต่สำหรับครอบครัว เกษตรกรชาวนาที่อยู่ไกลออกไปจากบริเวณโรงงานอุตสาหกรรมก็ได้รับผลกระทบบ้างเช่นกัน ซึ่งผลเสียที่เกิดกับสภาพแวดล้อมนี้ ได้ส่งผลให้ผลผลิตทางการ เกษตร (ข้าว) อยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรชาวนาจึงต้องพยายามเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยการซื้อปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชในปริมาณจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ขณะที่ราคาทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมีแนวโน้มราคาที่สูงขึ้นทุกปี จึงส่งผลให้รายจ่ายภาคการผลิตการ เกษตรต้องสูงขึ้นทุกปีเช่นกัน ผนวกกับขณะเดียวกันแรงงานหนุ่มสาวของครอบครัว เกษตรกรชาวนาเกิดการ เลิกประกอบอาชีพภาคการ เกษตรกรรม ทานาและหันไปเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรชาวนา เกิดแนวโน้มเลิกการดำรงชีพจากภาค เกษตรที่ประกอบอาชีพทานา มาพึ่งรายได้จากบุตรของครอบครัวที่เป็นแรงงานรุ่นใหม่ในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก จึงทำให้เกิดการขาดวัฏจักรการผลิตทาง เกษตรกรรมที่เคยอาศัยแรงงานรุ่นใหม่

วิธีการผลิตภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน

สภาพหมู่บ้านทั่วไปภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรม การผลิตยังเป็นการผลิตเพื่อการค้า อุตสาหกรรมที่แพร่เข้ามาได้ก่อให้เกิดทาง เลือกอิสระกับครอบครัว เกษตรกรรม ลัทธิบริโภคนิยมวัฒนธรรมการ เลียนแบบในอดีต ทำให้ครอบครัว เกษตรกรรมเกิดความ ต้องการรายได้เสริม ขณะที่ภาคการผลิตทาง เกษตรกรรมต้องประสบกับปัญหาหนี้สิน จากการขาดความรู้ความเข้าใจสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ทำให้การผลิตสามารถได้ผลผลิตอย่างไม่เต็มประสิทธิภาพผลผลิตที่ทำการผลิตได้ถูกขายในราคาถูก เกิดความไม่สมดุลย์กับรายจ่ายต้นทุนการผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นสาเหตุให้ครอบครัว เกษตรกรรมเกิดสภาพหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

ครอบครัว เกษตรกรรมที่เคยดำรงวิถีชีวิตการยังชีพจากการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ทานาแรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว ได้ยึดปฏิบัติสืบต่อมาตามบรรพบุรุษ วัฏจักรการผลิตทาง เกษตรกรรมจึงเกิดวัฏจักรใหม่อยู่ตลอดเวลา แม้การทำการผลิตจะประสบปัญหาต่าง ๆ การแก้ไขปัญหาของครอบครัวจึงเกิดจากการกู้เงินมาทำการผลิตทั้งจากภาคเอกชนและรัฐบาล

อุตสาหกรรมที่แพร่ขยายเข้ามาในพื้นที่ ก่อให้เกิดการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมอย่างมาก ภายใต้อุตสาหกรรม เกิดทางเลือกอิสระแก่แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกครอบครัวเกษตรกรรม แรงงานรุ่นใหม่จึงเกิดการเคลื่อนย้ายอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ตารางวิถีชีวิตจากการประกอบอาชีพ เป็นแรงงานรับจ้างการผลิตภาคอุตสาหกรรม ขณะที่แรงงานอาวุโสที่เป็นสมาชิกของครอบครัวยังคงดำรงวิถีชีวิตจากการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเท่านั้น ดังตารางที่ 5.5 และภาพที่ 5.12 พบว่า ก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปี 2523 ประชากรจำนวนมากทำการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากกว่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรม การผลิตในภาคเกษตรกรรมจะมีจำนวนประชากร 162,682 คน ขณะที่การผลิตในภาคอุตสาหกรรมจะมีประชากรเพียง 75,715 คน โดยทุกช่วงอายุมีจำนวนประชากรในการผลิตในภาคเกษตรกรรมมีมากกว่าในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งในการผลิตในภาคเกษตรกรรมจำนวนประชากรมากที่สุด อยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี มีจำนวน 34,727 คนและจำนวนประชากรน้อยที่สุด อยู่ในช่วงอายุ 60 ปี ขึ้นไป ดังนั้นทั้งประชากรแรงงานรุ่นใหม่และประชากรแรงงานอาวุโสได้ให้ความสำคัญกับการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากกว่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรม แต่เมื่อภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรม ในปี 2533 พบว่า จำนวนประชากรทำการผลิตในภาคเกษตรกรรมและการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีปริมาณที่ใกล้เคียงกัน คือการผลิตในภาคเกษตรกรรมมีจำนวนประชากร 145,063 คน และการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีจำนวนประชากร 139,413 คน นั้นหมายความว่า จำนวนประชากรได้เกิดแนวโน้มของการเคลื่อนย้ายแรงงานประชากรเข้าสู่การผลิตในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างช่วงอายุในการทำการผลิตได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มประชากรคือ จำนวนประชากรที่ทำการผลิตในภาคอุตสาหกรรม อยู่ในช่วงอายุ 15-39 ปี และจำนวนประชากรที่ทำการผลิตในภาคเกษตรกรรม อยู่ในช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป โดยช่วงอายุดังกล่าวเป็นจำนวนประชากรส่วนใหญ่นักได้ทำการผลิตในภาคนั้น ๆ ซึ่งการผลิตในภาคอุตสาหกรรมจะมีจำนวนประชากรมากที่สุด อยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี มีจำนวนประชากร 45,428 คน ขณะที่จำนวนประชากรที่ทำการผลิตในภาคเกษตรกรรมมีเพียง 27,372 คน ส่วนในการผลิตในภาคเกษตรกรรมเองจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี มีจำนวนประชากร 28,807 คน ขณะที่จำนวนประชากรที่ทำการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีเพียง 15,615 คน ทำให้รายได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมเริ่มเข้ามามีบทบาทและความสำคัญต่อการพึ่งพาของครอบครัวเกษตรกรรม รายได้หลักของครอบครัวได้มาจากการรับจ้างภาค

ตารางที่ 5.5 จำนวนประชากรที่ทำงานในรอบปีจำแนกตามหมวดอาชีพ และหมวดอายุ

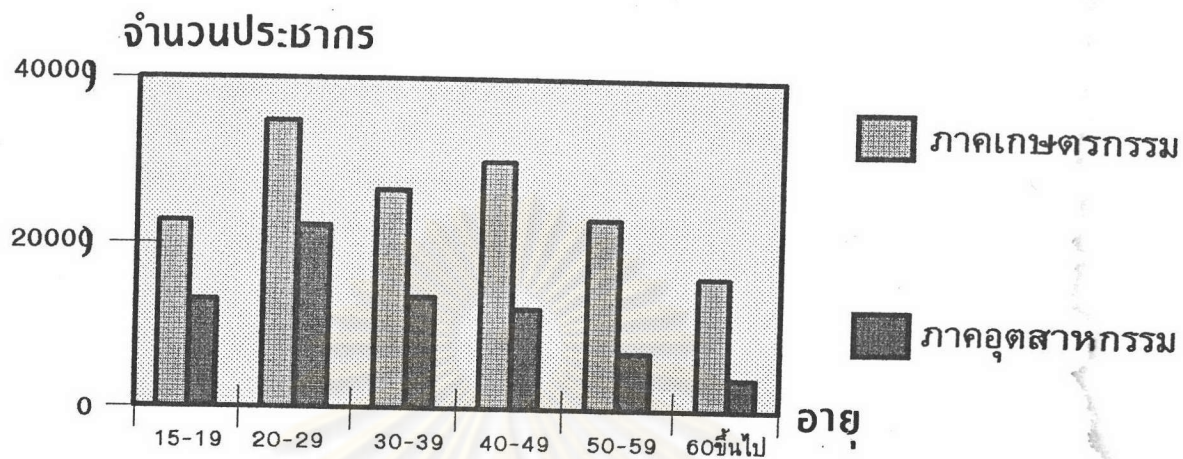
พ.ศ.2523 และ พ.ศ. 2533 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หน่วย: คน

อาชีพ	พ.ศ.	อายุ						
		15 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50- 59	60 ขึ้นไป	รวม
ผู้ทำงาน								
- กสิกรรม	2523	22746	34727	26734	30204	23050	16037	162682
- เลี้ยงสัตว์								
- ป่าไม้								
- ชาวประมง	2533	9392	27372	30386	27419	28807	20530	145603
- ดักจับสัตว์								
ช่าง หรือผู้ ปฏิบัติงานใน	2523	12974	21983	13541	12281	7056	3994	75715
กระบวนการ								
ผลิต และ	2533	16751	45428	31705	19498	15615	8418	139413
กรรมกร								

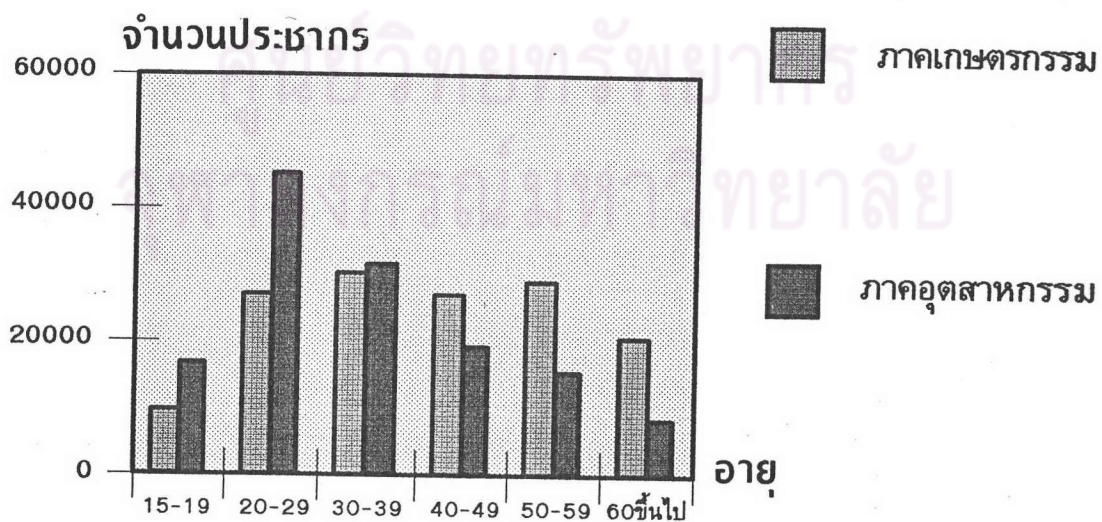
ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ภาพที่ 5.12 กราฟแสดงจำนวนประชากรที่ทำงานในรอบปี พ.ศ.2523

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.13 กราฟแสดงจำนวนประชากรที่ทำงานในรอบปี พ.ศ.2533

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อุตสาหกรรม ทำให้การประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมเป็นอาชีพหลัก การประกอบอาชีพการ
ทำนาเป็นอาชีพรอง⁶⁷

1. วิธีการผลิต

ครอบครัว เกษตรกรรมภายในหมู่บ้านยังคงทำการผลิตเพื่อการค้า แม้การแพร่ขยาย
เข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ทำให้รูปแบบทางการผลิตที่พึ่งการผลิตและความสัมพันธ์
ทางการผลิตได้เริ่มเปลี่ยนแปลง ทุกครอบครัว เกษตรกรรมแรงงานรุ่นใหม่ได้เกิดการ เคลื่อนย้าย
อพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม การผลิตภาคเกษตรกรรมจึงเหลือแต่แรงงานอาวุโสที่ยังคงทำการ
ผลิต ลักษณะการทำนาจะยังคงเป็นลักษณะการทำ "นาหว่าน" มากกว่า "นาดำ" และมีแนวโน้ม
ของการทำ "นาหว่าน" เพิ่มขึ้น เนื่องจากการทำ "นาดำ" ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก เมื่อ
แรงงานภาคเกษตรกรรมเหลืออยู่แต่แรงงานอาวุโส แรงงานการผลิตจึงลดจำนวนลงและหายากขึ้น⁶⁸
ขณะที่การทำ "นาหว่าน" สามารถใช้แรงงานจำนวนน้อยในปริมาณพื้นที่นาที่เท่ากัน แรงงานการ
ผลิตที่เหลืออยู่จำนวนน้อยจึงสามารถเพียงพอต่อการผลิตหรือใช้เฉพาะแรงงานอาวุโสภายในครอบ
ครัวก็สามารถทำการผลิตได้⁶⁹ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุให้ลักษณะการทำ "นาหว่าน" ได้เพิ่มจำนวน
มากขึ้น แต่ลักษณะการทำ "นาหว่าน" สำหรับพื้นที่นาจำนวนมากก็ต้องเกิดการรับจ้างทางการ
ผลิตเช่นกัน⁷⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ เกษตรอำเภอบางปะอิน, สำนักงาน. รายงานผลการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร
(พระนครศรีอยุธยา : สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน, 2538), หน้า 2.

⁶⁸ สัมภาษณ์ นาง มณี นกอินทร์

⁶⁹ สัมภาษณ์ นาย สวง พาวนาถ

⁷⁰ สัมภาษณ์ นาง สมใจ วาดอักษร

2. หลังการผลิต

จากผลการกระจายการผลิตทางอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการก่อตั้งของโรงงาน อุตสาหกรรมในพื้นที่อย่างมากมายในปี 2531 จากครอบครัวเกษตรกรกรมเกษตรฯ ไร่ซึ่งได้ พายไร่จากการประกอบอาชีพการทอผ้าเป็นสำคัญ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพึ่งพา รายได้จากการประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม⁷¹ ทำให้การประกอบอาชีพการ ทอผ้าของหมู่บ้านเหลืออยู่น้อยลงกว่าแต่ก่อน⁷² ดังกล่าวข้างต้น

ลักษณะการจัดสรรผลผลิตทั้งหมดทางเกษตรของครอบครัวเกษตรกรกรม จากทำการจัด สรรผลผลิตออกเป็น 2 ส่วน ดังที่กล่าวไว้ใน วิธีการผลิตก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของ อุตสาหกรรมในพื้นที่ ได้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการจัดสรรผลผลิตทั้งหมดใหม่ เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนเกินของผลผลิตส่วนหนึ่ง จะถูกใช้ในการผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์สำหรับเพาะปลูกในวัฏจักร การผลิตทางเกษตรกรรมครั้งต่อไป ส่วนเกินของผลผลิตที่ถูกจัดสรรขึ้นมาใหม่ซึ่งถือว่ามีความสำคัญ จะถูกใช้ในการผลิตข้าวพลังแรงงานทั้งแรงงานเก่าและใหม่ของสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกร มใช้ใน ช่วงฤดูที่ว่างจากการทำการผลิตภาคเกษตรกรรม และส่วนเกินของผลผลิตที่เหลือจึงจะถูกนำ ไปในตลาด⁷³ ส่วนเกินของผลผลิตที่ครอบครัวใช้ในการผลิตข้าวสำหรับการบริโภค จะถูกเก็บในรูป ของเมล็ดข้าวเปลือก เมื่อต้องการบริโภคจึงจะนำไปทำการสี การสีข้าวนั้นถ้าเป็นโรงสีขนาดใหญ่

⁷¹สัมภาษณ์ นาย ประเสริฐ พรหมมา

⁷²สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ ดวง พันธกาล

⁷³สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

ครอบครัวเกษตรกรรมจะเสียในอัตรา 1 ถึงต่อ 1 บาท ถ้าเป็นโรงสีขนาดเล็กจะไม่ต้องเสียค่าจ้างสี⁷⁴ เนื่องจาก โรงสีจะได้รำละเอียด รำหยาบ ปลายข้าว และแกลบไว้ขาย⁷⁵ การจัดสรรผลผลิตเพื่อการบริโภคของสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรรม ทำให้มีความรู้สึกว่าการจัดสรรผลผลิตดังกล่าวช่วยก่อให้เกิดการประหยัดกว่าการซื้อมาบริโภค แต่มีบางครอบครัวที่ไม่ทำการจัดสรรส่วนเกินของผลผลิตดังกล่าว ยังคงจัดสรรผลผลิตออกเป็น 2 ส่วน ดังนั้น จากที่ครอบครัวเกษตรกรรมเคยกล่าวไว้ว่า "การซื้อข้าวกินสบายกว่า" ได้กลายมาเป็น "เก็บผลผลิตไว้กินเองประหยัดกว่า"⁷⁶

การก่อตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะการแบ่งงานกันทำของครอบครัวเกษตรกรรม การผลิตยังคงไม่เกิดลักษณะการแบ่งงานกันที่แบ่งตามความชำนาญและตามฝีมือ การผลิตทางเกษตรกรรมยังคงใช้แรงงานสมาชิกภายในครอบครัว แต่การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้านทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้แรงงานที่ทำการผลิตภาคเกษตรกรรมเหลืออยู่เฉพาะแรงงานอาวุโสเท่านั้น⁷⁷ ลักษณะการแบ่งงานกันทำที่เคยแบ่งตามหน้าที่และความเหมาะสมจากเพศและอายุเป็นสำคัญ ลักษณะเช่นนี้ยังคงแบ่งตามความเหมาะสมด้านอายุ แรงงานอาวุโสอายุไม่มากที่มีแรงจะยังคงทำการผลิตในนา แรงงานอาวุโสอายุมากที่ไม่มีแรงจะเลิกทำนามาอยู่กับบ้านเลี้ยงและดูแลเด็ก ๆ⁷⁸ แรงงานเด็กก็จะ "เป็นหู เป็นตา" แทนพ่อแม่ ดูแลแรงงานอาวุโสอายุมากที่เป็นปู่ ย่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

74 สัมภาษณ์ นาย เจริญ แตนชมพู

75 สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว

76 สัมภาษณ์ คนเดิม

77 สัมภาษณ์ นาย ประดับ เอกจิตร

78 สัมภาษณ์ นาย สุวรรณ เครือคด

ตา หรือยายอีกทีหนึ่ง และขณะเดียวกันก็จะทำกิจกรรมงานบ้านที่ตนสามารถทำได้⁷⁹ ลักษณะการแบ่งงานกันทำที่แบ่งตามความเหมาะสมด้านเพศ ลักษณะเช่นนี้ไม่เกิดขึ้น เนื่องจากแรงงานเพศชายและเพศหญิงได้ใช้แรงงานของตนร่วมกันทำการผลิตในทุกขั้นตอนการผลิต สาเหตุที่มีการใช้เครื่องมือเครื่องจักรอันทันสมัย เข้าช่วยทุนและผ่อนแรงในแต่ละขั้นตอนการผลิต เกิดการใช้แรงงานร่วมกันได้ หวาน และเก็บเกี่ยวเป็นต้น⁸⁰ และ เมื่อใดที่กระบวนการผลิตไม่สามารถใช้แรงงานสมาชิกภายในครอบครัวได้เพียงพอ จากผลของการเปลี่ยนแปลงเม็ดเงินที่เข้ามาที่เกิดขึ้น ที่ก่อให้เกิดลักษณะการว่าจ้างแรงงานทำการผลิต การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ได้ส่งผลกระทบต่อลักษณะการว่าจ้างแรงงาน เกิดการว่าจ้างแรงงานที่หายากและเป็นการว่าจ้างแรงงานอาวุโสเป็นส่วนใหญ่⁸¹

ครอบครัวเกษตรกรรม จากที่เคยสามารถหาผลผลิตได้ตามธรรมชาติและเพาะปลูกไว้กับบ้าน เมื่อโรงงานอุตสาหกรรมได้แพร่ขยายเข้ามาก่อตั้งในพื้นที่ หมู่บ้านจากที่เคยมีระบบทางนิเวศวิทยา ที่สมดุลย์มีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ได้เกิดการถูกทำลายเปลี่ยนแปลงไปสู่การขาดความสมดุลย์ของระบบนิเวศวิทยาและการเกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษ ผลผลิตที่สามารถหาได้ง่ายตามธรรมชาติไม่มีมูลค่าราคาไม่สามารถกระทำได้อีกต่อไป การได้มาซึ่งผลผลิตสำหรับการบริโภคจึงเกิดค่าใช้จ่ายที่ต้องซื้อหาจากตลาด⁸²

ศูนย์วิทยพัชกร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁹สัมภาษณ์ นาง แสงเดือน สุกงา

⁸⁰สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

⁸¹สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง และ นายเหริยญ แคนชมพู่

⁸²สัมภาษณ์ นาง สานีเยง สนธิญาติ

ลักษณะหัตถอุตสาหกรรมพื้นบ้านภายในหมู่บ้าน ที่ทำการผลิตเพื่อการขายในระบบตลาด
ยังคงดำรงอยู่ การแพร่ขยายเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ก่อให้เกิดลักษณะ
หัตถอุตสาหกรรมรับเหมาการผลิตขึ้นภายในครอบครัวเกษตรกร ที่เป็นการกระจายลำดับขั้นตอน
การผลิตจากโรงงาน ลักษณะหัตถอุตสาหกรรมรับเหมาการผลิตได้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านเมื่อไม่เกิน
10 ปีมานี้⁸³ และ บางครอบครัวเกษตรกรที่รับเหมาการผลิตจากโรงงาน ได้เริ่มการผลิตเมื่อ
ปลายปี 2537 นี้เอง⁸⁴ ลักษณะหัตถอุตสาหกรรมรับเหมาการผลิตจะมีลักษณะความแตกต่างกันใน
แต่ละตำบล แต่ละหมู่บ้าน และแต่ละครอบครัวเกษตรกร โดยบางครอบครัวจะทำการรับเหมา
การผลิตประเภทดอกฟ้าโพมรองใต้ผาจีบ⁸⁵ บางครอบครัวรับเหมาการผลิตประเภทรับเย็บประกอบ
กระเป๋าหนัง⁸⁶ บางครอบครัวรับเหมาการผลิตประเภทเสื้อ-กางเกงโหล⁸⁷ บางครอบครัวรับ
เหมาการผลิตขึ้นรูปแซงก์น้ำ⁸⁸ และ บางครอบครัวไม่ได้เป็นการรับเหมาการผลิตจากโรงงาน
อุตสาหกรรม แต่เป็นลักษณะการผลิตทำการทอเสื้อผ้าขายเป็นโหล⁸⁹ ลักษณะหัตถอุตสาหกรรมรับ
เหมาการผลิตภายในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานอาวุโสของครอบครัวเกษตรกรที่ทำการผลิต

83 สัมภาษณ์ นาง สมใจ วาดอักษร

84 สัมภาษณ์ นาง พร ศรีคำแดง

85 สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

86 สัมภาษณ์ นาง พร ศรีคำแดง

87 สัมภาษณ์ นาย เฉื่อย วาดอักษร

88 สัมภาษณ์ นาย วิชัย พรรณพิกุล

89 สัมภาษณ์ นาง น้อย หนูเส็ง

ช่วงนอกฤดูการผลิตทางเกษตรกรรม หรือยามว่างจากการผลิตในฤดูเกษตรกรรม สำหรับแรงงานรุ่นใหม่ของคนรอบครัวเกษตรกรรม จะมาช่วยทำการผลิตบ้างในช่วงนอกเวลาทำงานจากการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น⁹⁰

พื้นฐานด้านปัจจัยการผลิต ภายหลังจากแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน แรงงานคนและแรงงานสัตว์ไม่ใช่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในกระบวนการผลิตทางเกษตรกรรมอีกต่อไป การทำการผลิตเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเครื่องมือ เครื่องจักรที่ทันสมัยมีความสลับซับซ้อน ซึ่งในพื้นที่สามารถหาเครื่องมือ เครื่องจักรเหล่านี้มาทำการผลิตค่อนข้างยาก เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีราคาแพง การทำการผลิตจึงต้องเกิดลักษณะของการเช่าเครื่องมือมาทำการผลิต⁹¹ แต่สำหรับบางครอบครัวเกษตรกรรมที่พอมีฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะมีเครื่องมือ เครื่องจักรเป็นของตนเองจำพวก เครื่องสูบน้ำ รถไถ รถอีเกิ้ง และรถอีแต่น⁹² เป็นต้น เมื่อนอกฤดูกาลเกษตรก็จะเก็บเครื่องมือเหล่านี้ไว้ภายในบ้าน⁹³ แต่สำหรับรถเกี่ยวข้าวเกือบทุกครอบครัวเกษตรกรรมต้องทำการเช่าหรือจ้างมาเก็บเกี่ยว สภาพการผลิตภายในหมู่บ้าน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ระดับเทคนิคการผลิตที่เป็นเทคโนโลยีระดับสูง เครื่องมือการผลิตเหล่านี้ได้เกิดการแพร่ขยายเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตภายหลังจากเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมในพื้นที่⁹⁴ เครื่องมือ เครื่องจักรมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับการผลิต ทั้งช่วยทุ่นแรงงานการผลิตและลดระยะเวลาทำการผลิต ที่สำคัญได้ช่วย

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

90 สัมภาษณ์ นาง เจริญ ศรีราภิ

91 สัมภาษณ์ นาย สราญ รุจิพงษ์

92 สัมภาษณ์ นางประนอม วุฒิ

93 สัมภาษณ์ นาย สรวัย พงษ์พันธุ์

94 สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

เพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต เนื่องจากภายหลังจากแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่
ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ดินได้เกิดขีดจำกัด โดยพบว่าพื้นที่ที่เคยเป็นพื้นที่การเกษตรกรรม
ได้แปรสภาพกลายเป็นพื้นที่ทางอุตสาหกรรม พื้นที่การถือครองทางเกษตรกรรมจึงลดจำนวนลง
ทำให้พื้นที่ทางเกษตรกรรมเกิดมูลค่าราคาที่สูงขึ้น จากราคาไร่ละ 10,000 บาทถึง 20,000 บาท
ในช่วงพื้นที่ที่มีความสำคัญสำหรับการขยายผลผลิตทางเกษตรกรรม กลายเป็นราคาไร่ละ 70,000
บาทถึง 80,000 บาทเมื่อโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในช่วงแรก และในปัจจุบันพื้นที่ที่มีราคาไร่ละ
3 ล้านบาทถึง 5 ล้านบาท⁹⁵ ในช่วงพื้นที่ที่มีความสำคัญสำหรับการก่อตั้งและขยายโรงงานอุตสาหกรรม
เกิดลักษณะการกว้านซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไรอย่างมากมาย⁹⁶ บางครอบครัวเกษตรกรรมไม่ได้
เกิดลักษณะการขายพื้นที่การเกษตร แต่เป็นลักษณะ "การขายหน้าดิน" พื้นที่การเกษตรแทน ราคา
ไร่ละ 40,000 บาทถึง 50,000 บาท⁹⁷ ดังนั้น เมื่อเครื่องมือเครื่องจักรทางการผลิตมีราคาที่สูง
และทรัพยากรธรรมชาติที่ดินเกิดมีมูลค่าราคา ครอบครัวเกษตรกรรมเกิดลักษณะของการขายพื้นที่
(หรือ"ขายหน้าดิน") การเกษตร จึงทำให้ครอบครัวเกษตรกรรมภายในหมู่บ้านเกิดการขาดหรือสูญเสีย
เสียการเป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเหล่านี้ สำหรับปัจจัยการผลิตด้านแรงงาน
ที่เป็นแรงงานรุ่นใหม่ ที่ปัจจุบันได้รับการศึกษาระดับขั้นต้นที่สูงขึ้นจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
เมื่อจบการศึกษาแรงงานเหล่านี้จะเข้าไปทำงานเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมทันที
ไม่มาประกอบอาชีพเกษตรกรรมทานา⁹⁸ ดังตารางที่ 5.5 และในส่วนของทุนการผลิตทางการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

95 สัมภาษณ์ นาย บุญมา เจริญเร็ว และ นาย เจริญ แคนชมพู่

96 สัมภาษณ์ นาย สราญ รุจิพันธ์

97 สัมภาษณ์ นาย ประเทือง พงษ์เนตร

98 สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

เกษตร ครอบครัวเกษตรกรรมยังคงทำการกู้ยืมการผลิตทั้งจากพ่อค้ายานทุนเงินกู้และสถาบันการเงินของรัฐ โดยพบว่า การแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่ ครอบครัวที่เป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ในปัจจัยที่ดินจำนวนมาก การได้มาซึ่งทุนการผลิตจึงเกิดจากการขายพื้นที่การเกษตรบางส่วน สำหรับครอบครัวเกษตรกรรมที่มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยที่ดินจำนวนไม่มาก การได้ทุนการผลิตทางเกษตรกรรมจะใช้ลักษณะการกู้ยืมจากสถาบันการเงินของรัฐเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสามารถมีหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ หรือบางครอบครัวซึ่งเป็นส่วนน้อยจะใช้วิธีการขายพื้นที่การเกษตรบางส่วนเช่นกัน และสำหรับครอบครัวเกษตรกรรมที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยที่ดิน การได้มาซึ่งทุนการผลิตทางเกษตรจึงจำเป็นต้องกู้ยืมจากพ่อค้ายานทุน เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ใดๆที่สามารถค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินของรัฐและการแพร่ขยายเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม การได้มาซึ่งทุนการผลิตของครอบครัวเกษตรกรรม จึงได้จากรายได้ส่วนหนึ่งของแรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นแรงงานรับจ้างการผลิตภาคอุตสาหกรรมนี้มาใช้ในการผลิตทางเกษตรกรรม⁹⁹ และ "การขายหน้าดิน" ก็เป็นการได้มาซึ่งทุนการผลิตทางเกษตรกรรมเช่นกัน¹⁰⁰

ความสัมพันธ์ทางการผลิต

การแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมอย่างมากในปี 2531 ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตของครอบครัวเกษตรกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง ครอบครัวเกษตรกรรมจากที่อาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์ ใช้เครื่องมือการผลิตทางธรรมชาติอย่างเรียบง่ายไม่มีความสลับซับซ้อน

99 สัมภาษณ์ นาง สนม พรณกุล

100 สัมภาษณ์ นาย ประเทือง พงษ์เนตร

ระดับการผลิตอยู่ในระดับต่ำ ภายใต้อุปสงค์แรงงานเครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีความทันสมัย มีความสลับซับซ้อนในกระบวนการผลิต ระดับการผลิตอยู่ในระดับสูง เครื่องมือเครื่องจักรเหล่านี้ มีมูลค่าราคาที่สูง จึงทำให้ครอบครัวเกษตรกรไม่สามารถเป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ปัจจัย การผลิตนี้ ดังนั้น การผลิตของครอบครัวเกษตรกรจึงเกิดลักษณะการเช่าปัจจัย เครื่องมือการผลิต ึ่งจากนายทุนและครอบครัวเกษตรกรที่เช่าที่ดิน¹⁰¹

ทั้งแรงงานเพศชายและแรงงานเพศหญิงที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกร ยังคงเป็นเกิดการใช้แรงงานร่วมกันในทุกขั้นตอนการผลิต แต่เมื่อใดที่แรงงานภายในครอบครัวไม่ เพียงพอต่อการผลิต ลักษณะของการว่าจ้างแรงงานได้เข้ามาแทนที่ ลักษณะของการ "ขอแรง" หรือ "เอาแรง" จะหายไป และลักษณะของการว่าจ้างแรงงานนี้จะเป็นทั้งการว่าจ้างจากแรงงาน เครื่องมือเครื่องจักรอันทันสมัยที่ใช้ทำการผลิตกับลักษณะของการว่าจ้างแรงงานคน ไถ หว่าน เกี่ยวและหอบ

ลักษณะการว่าจ้างแรงงานการผลิตทางเกษตรกรรม แทนลักษณะของการ "ขอแรง" หรือ "เอาแรง" ที่เกิดขึ้นเมื่อระบบทุนนิยมได้แพร่ขยายเข้าสู่หมู่บ้าน จนปัจจุบันภายในหมู่บ้านเกิดการ แพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรม ลักษณะการว่าจ้างแรงงานการผลิตทางเกษตรกรรมก็ยังคงอยู่ แต่แรงงานที่มาทำการรับจ้างนี้จะเป็นแรงงานที่ถูกลอกไปจากหมู่บ้านมาก และเป็นแรงงานไกล กว่าแรงงานรับจ้างในช่วงก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรม¹⁰² โดยพบว่ากลุ่มแรงงานที่ มาทำการรับจ้างมีเพียงแรงงานอาวุโสเท่านั้น จะไม่พบกลุ่มแรงงานรับจ้างที่เป็นแรงงานรุ่นใหม่

¹⁰¹ สัมภาษณ์ นาง มาโนช ชาระมิตร

¹⁰² สัมภาษณ์ นาง สมพร โพธิ์สัด

เนื่องจาก แรงงานรุ่นใหม่มีแนวโน้มการกลายเป็นแรงงานรับจ้างการผลิตภาคอุตสาหกรรม¹⁰³ แรงงานรุ่นใหม่จึงเลิกการผลิตทางเกษตรกรรม และเกิดการพึ่งพารายได้จากการเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม¹⁰⁴ ด้วยสาเหตุ "การทำงานนั้นน่าเบื่อหน่าย เหนื่อย และร้อน ทำงานโรงงานสบายกว่า และยังได้เงินทุกเดือน"¹⁰⁵ และ รายได้เงินสดสุทธิในภาคเกษตรของครอบครัวเกษตรกรรมมีเพียง 21,723.88 บาทต่อครอบครัวต่อปี ขณะที่ รายได้เงินสดนอกภาคเกษตรสูงถึง 31,671.79 บาทต่อครอบครัวต่อปี¹⁰⁶ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการเคลื่อนย้ายอพยพของแรงงานรุ่นใหม่ที่จะเข้าไปทำการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม แต่แม้แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกของครอบครัวเกษตรกรรมจะเกิดการเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม แรงงานเหล่านี้ก็ยังคงความสัมพันธ์กับสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรรม ในส่วนของการเป็นหนี้บุญคุณที่แรงงานรุ่นใหม่เป็นหนี้บุญคุณแรงงานอาวุโสของครอบครัว ทั้งจากในเรื่องของการให้การศึกษา ให้ความรักความอบอุ่น และการให้มาซึ่งปัจจัยสี่(อาหาร ที่พัก เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) และยังคงเป็นอยู่ถึงปัจจุบัน

สำหรับ ศาสนาบางกระแสที่ยังคงรักษาลักษณะการ "จิ้นแรง" ที่ทำการตอบแทนการช่วยเหลือทางการผลิตด้วยแรงงานของสมาชิกภายในหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเครือญาติ แม้เกิดการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ลักษณะการ"จิ้นแรง"ที่เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเครือญาติยังคงปรากฏให้เห็นในหมู่บ้านปัจจุบัน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

103 สัมภาษณ์ นาย ประดับ เอกจิตร

104 สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ ดวง พันธกาล

105 สัมภาษณ์ นาง น้อย หนูเส็ง

106 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, "รายได้-รายจ่ายของเกษตรกรปีเพาะปลูก

เมื่อการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ครอบครัวเกษตรกรรมยังคงเกิดปัญหาหนี้สินทางการผลิต อันเป็นหนี้สินที่เกิดจากความต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร จากครอบครัวเกษตรกรรมได้ลงทุนในกระบวนการผลิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นปัจจัยการผลิตเกิดค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น¹⁰⁷ ตั้งแต่การเช่าพื้นที่ทำการเกษตร ค่าใช้จ่ายสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชและแมลง) ค่าจ้างแรงงานการผลิตทางการเกษตร และ ปัจจุบันยังมีค่าเช่าเครื่องมือเครื่องจักรการผลิต รวมทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนของเชื้อเพลิง เครื่องจักร เหล่านี้อีกด้วย¹⁰⁸ ซึ่งค่าใช้จ่ายต่างๆมีแนวโน้มที่สูงขึ้น* ดังที่"ค่าสหุ้ย"สำหรับการเพาะปลูกสูงขึ้นทุกวัน¹⁰⁹ ขณะเดียวกัน รายได้จากการผลิตทางการเกษตรต้องประสบกับความไม่แน่นอนและผลผลิตก็ขายได้ในราคาต่ำ(4,300-4,400 บาทต่อเกวียน)¹¹⁰ ดังนั้น เมื่อรายได้และรายจ่ายทางการผลิตไม่มีความสมดุลย์ สภาวะหนี้สินทางเกษตรกรรมจึงเกิดขึ้น ทำให้เกิดการกู้ยืมทุนการผลิตทางการเกษตรรวมทั้งจากพ่อค้านายทุนและจากสถาบันการเงินของรัฐ แต่อุตสาหกรรมโรงงานที่เข้ามาก่อตั้งภายในหมู่บ้าน ได้มีส่วนให้ครอบครัวเกษตรกรรมลดการพึ่งพาการกู้ยืมทุนการผลิตทางการเกษตรจากสถาบันดังกล่าว เนื่องจาก แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกของครอบครัวได้เข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน จึงทำการจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่ครอบครัวเพื่อเป็นทุนการผลิตทางการเกษตรกรรม ที่เป็นลักษณะการตอบแทนหนี้บุญคุณอย่างหนึ่งแก่แรงงานอาวุโส เช่น "ลูกๆเมื่อมีรายได้

*ข้อมูลค่าใช้จ่ายการผลิตทางการเกษตรกรรมของหมู่บ้าน ภายในเล่ม หน้า 123.

¹⁰⁷สัมภาษณ์ นาย บุญเลิศ จันทร์หอม

¹⁰⁸สัมภาษณ์ นาย สุวรรณ เครือคต

¹⁰⁹สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

¹¹⁰สัมภาษณ์ นาย เร่ม ไรริส

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้จากกรรับจ้างตามโรงงาน เขาก็จะเอาเงินมาให้บ้าง เราก็เอาเงินที่ได้ไปใช้จ่ายต่างๆ และรวมไปถึงเอาไปลงทุนการเพาะปลูก" 111

การแพร่ขยายเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ที่ได้นำลักษณะของหัตถอุตสาหกรรมรับเหมากการผลิตเข้าสู่ครอบครัวเกษตรกรรม ทำให้ครอบครัวเกิดความสัมพันธ์ทางการผลิตกับการผลิตทางอุตสาหกรรม ขณะที่ครอบครัวเกษตรกรรมยังคงทำการผลิตในภาคการเกษตร และมาทำการผลิตหัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวในเฉพาะช่วงว่างจากการทำการผลิตภาคเกษตร ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยการผลิตภาคอุตสาหกรรมเกิดการพึ่งพาแรงงานของครอบครัวเกษตรกรรมช่วยทำการผลิต ขณะเดียวกันแรงงานครอบครัวเกษตรกรรมได้เกิดการพึ่งพาหัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นรายได้เสริมของครอบครัว¹¹² แต่บางครอบครัวเกษตรกรรมก็เกิดการพึ่งพาหัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นรายได้หลัก โดยเลิกทำการผลิตภาคเกษตรกรรมเลย เนื่องจากเหตุผลของการทำการเกษตรกรรมทานาต้องประสบปัญหารายได้ที่ไม่พอกับรายจ่าย ทำให้แรกเริ่มเกิดการเลิกเข้าพื้นที่ทำการผลิต และสุดท้ายจึงขายที่นาเลิกการทำการเกษตรกรรมทานา และมาทำหัตถอุตสาหกรรมรับเหมากการผลิต" เสื้อผ้า" 113

กระบวนการแบ่งชนชั้นการเกษตร ที่เป็นการแบ่งชนชั้นจากกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน เมื่อการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ทำให้พื้นที่ภายในหมู่บ้านเกิดความต้องการของโรงงาน เกิดการซื้อพื้นที่เพื่อการก่อตั้งและขยายโรงงาน ทำให้การแบ่งชนชั้นการเกษตรจากลักษณะดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ดังตารางที่ 5.6 พบว่าจากจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 1,597,900 ไร่ จำนวนพื้นที่ถือครองทางเกษตรกรรมได้ลดจำนวนพื้นที่ลงทุกปี นับตั้งแต่ปี 2526 - 2534 ซึ่งในปี 2531 เมื่อเกิดการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่ โดย

111 สัมภาษณ์ นาย สวง พาวนาถ

112 สัมภาษณ์ นาย สมาน รุจิพจน์

113 สัมภาษณ์ นาง เจริญ ตรีราภิ

ตารางที่ 5.6 จำนวนการถือครองพื้นที่ทางเกษตรกรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.2526 - 2534

(หน่วย:ไร่)

พ.ศ.	พื้นที่ทั้งหมด	พื้นที่ถือครองทางเกษตรกรรม
2526	159700	1363971
2527	159700	1356094
2528	159700	1344372
2529	159700	1338457
2530 ^{1/}	159700	-
2531	159700	1389996
2532 ^{1/}	159700	-
2533 ^{1/}	159700	-
2534	159700	1196867

1/ไม่มีการสำรวจ

- ไม่มีข้อมูล

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ในปี 2534 จะเห็นได้ว่า มีจำนวนพื้นที่ถือครองทางเกษตรกรรมจะลดลงมากกว่าในปีก่อน ๆ สาเหตุหนึ่งของการลดพื้นที่ทางการเกษตรกรรม นั่นก็คือความต้องการพื้นที่เพื่อการก่อตั้งและขยายพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม จากตารางที่ 1.5 จะเห็นได้ว่ามีจำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรมจากปี 2525 ถึง 2534 เพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า โดยจะเหลือพื้นที่ถือครองทางเกษตรกรรมเพียง 1,196,867 ไร่ การถือครองพื้นที่ทางการเกษตรกรรมที่มีแนวโน้มลดลงทุกปี ซึ่งจำนวนพื้นที่ทางการเกษตรกรรมที่ลดลงนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขายพื้นที่ของครอบครัวเกษตรกรรม นำเงินไปฝากกับทางธนาคารกินดอกรเบี้ย ลักษณะการสะสมทุน จึงเปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่การสะสมทุนในรูปเงินที่นำไปฝากธนาคาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ค่านิยมของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป จากอดีตที่เคยยกย่องคนดีมีคุณธรรม แต่ปัจจุบันกลับได้ยกย่องคนรวยมีฐานะ¹¹⁴ การแบ่งชนชั้นที่เป็นชนชั้นเกษตรรวย จึงมีการสะสมทุนในรูปเงินจำนวนมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างมากมาใช้ภายในครอบครัว ชนชั้นเกษตรระดับกลาง จะมีการสะสมทุนในรูปเงินทั้งเงินจำนวนหนึ่งอยู่บาง เช่นกัน ขณะที่ชนชั้นเกษตรจนเกือบไม่มีการสะสมทุนในรูปเงินเลย และมีแนวโน้มที่เป็นไปได้อย่างมากที่สมาชิกภายในครอบครัวเกิดการหลุดออกจากการระบอบการผลิตทางเกษตรกรรม กลายเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมไป

ส่วนความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างครอบครัวเกษตรกรรมภายในหมู่บ้านกับรัฐ จากที่ผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตรได้ถูกแปรรูปเป็นเงินตรา และเสียเป็นภาษีเงินได้จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม และในรูปภาษีบำรุงท้องที่จากกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินทางการเกษตร เมื่อการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่ แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรรมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรม ครอบครัวเกษตรกรรมจึงได้เกิดลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐโดยตรง ในรูปของการเสียภาษีเงินได้จากการเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมขึ้น

114 เวทีชาวบ้าน, "สาคลี: ชุมชนกับการปรับตัว ครั้งที่ 305", บทโทรทัศน์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11, 4 ส.ค. 2538

วัฒนธรรมของชุมชน

เมื่อการแพร่ขยายเข้าของอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ครอบครัวเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกันภายในญาติพี่น้อง ทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านที่เป็นลักษณะของการช่วยเหลือเอื้ออาทร ในรูปของ "น้ำใจ" ที่มีให้กันในการผลิตและด้านอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวยังคงปรากฏให้เห็นภายในหมู่บ้าน ทั้งการ "ไหว้วาน" หรือการฝากให้กระทำ การไปมาพบปะพูดคุยกันในระแวกบ้านญาติหรือเพื่อนบ้าน และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นต้น เช่น เมื่อเข้าตลาดไปซื้อสินค้า เพื่อนบ้านก็จะวานฝากซื้อสินค้า¹¹⁵ แต่สำหรับด้านการผลิตความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ใช้ลักษณะของการ "ขอแรง" หรือ "เอาแรง" ได้สูญหายไปในปี 2506-2507 เกิดลักษณะของการว่าจ้างแรงงานการผลิตภาคเกษตรกรรมเข้ามาแทน การตอบแทนด้วย "น้ำใจ" จึงเป็นการว่าจ้างแรงงานด้วย "เงินตรา"¹¹⁶ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าลักษณะการผลิตที่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติจะไม่ปรากฏอยู่เลย ซึ่งยังมีบางหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านในตำบลบางกระสั้น ที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์แบบเครือญาติไว้ ที่แม้ลักษณะของการ "ขอแรง" หรือ "เอาแรง" จะหมดไปจากหมู่บ้านและกลายเป็นลักษณะการ "จ้างแรง" ที่ตอบแทนด้วยแรงงานเท่ากับจำนวนวันที่ใช้ไปในการผลิตทางการเกษตรแทน เช่น ใครเกี่ยวผลผลิตก่อนเราจะไปช่วยเขาเกี่ยว และเมื่อถึงช่วงเราเกี่ยวผลผลิตเขาก็มาช่วยเราตามจำนวนแรงที่จ้างแรงไป¹¹⁷ แต่จำนวนวันที่ "จ้างแรง" นั้นก็ไม่ได้กำหนดแน่นอนว่าต้อง "จ้างแรง" และใช้แรงงานให้เท่ากัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเครือญาติเช่นกัน

115 สัมภาษณ์ นาง ระเบียบ เสือจาศील

116 สัมภาษณ์ นาย เกรียง แดนชมพู

117 สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

สรุป

การนำทฤษฎีการปะทะประสานของวิธีการผลิตมาใช้ เป็นการวิเคราะห์ภายใต้กรอบ ช่วงระยะเวลาของวิธีการผลิตทุนนิยมก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน กับ วิธีการผลิตทุนนิยมภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ซึ่งได้แสดงออกมาในรูปลักษณะของการดึงเอาแรงงานการผลิตจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่เป็น แรงงานรุ่นใหม่ของสมาชิกครอบครัวเกษตรกรรม ขณะที่ลักษณะของการรักษาได้แสดงออกในรูป ลักษณะของการดำรงอยู่ของการผลิตภาคเกษตรกรรมที่ชุมชนหมู่บ้านยังคงมีความสัมพันธ์ยึดติดกันอยู่ ในภาคเกษตรกรรม ไม่เกิดการสูญหายหรือล่มสลายของการผลิตภาคเกษตรกรรมของหมู่บ้าน

ลักษณะการทำลายในวัฏจักรการผลิตทางเกษตรกรรมที่ดึงเอาแรงงานการผลิตจากภาค เกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมนั้น ทำให้ภาคเกษตรกรรมไม่สามารถมีปัจจัยการผลิตที่เป็นปัจจัย แรงงานทำการผลิตได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากแรงงานรุ่นใหม่ได้เกิดการอพยพเคลื่อนย้าย ออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงาน อุตสาหกรรม ทั้งที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมภายในและภายนอกหมู่บ้านของจังหวัด และจังหวัด อื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยพบว่าภายในหมู่บ้าน แรงงานรุ่นใหม่เป็นแรงงานวัยรุ่นที่เป็นบุตรของ ครอบครัวเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่และเป็นจำนวนมาก จึงทำให้สภาพของหมู่บ้านที่มีเกษตรกร ยังคงทำนาเหลือน้อยกว่าแต่ก่อน โดยแรงงานวัยรุ่นภายในหมู่บ้านจะไปทำงานตามโรงงาน อุตสาหกรรมกัน¹¹⁸ การเกิดลักษณะของการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้าง ภาคอุตสาหกรรมนี้ เป็นการเกิดขึ้นของทางเลือกอิสระแก่แรงงานรุ่นใหม่ของหมู่บ้าน เนื่องจาก การผลิตในภาคอุตสาหกรรมสามารถให้เงินเดือนที่เป็นรายได้แก่แรงงานรุ่นใหม่ในจำนวนที่แน่นอน ไม่ต้องขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ มีความเพียงพอต่อการดำรงชีพทุกเดือน อีกทั้งการประกอบอาชีพ

เป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม แรงงานจะสามารถได้รับเงินค่ารักษาเมื่อเกิดการเจ็บป่วย มีเงินให้เมื่อแรงงานทำงานนอกเหนือจากเวลาทำงานปกติ แต่การผลิตในภาคเกษตรกรรม แรงงานไม่สามารถได้รับเงินเดือนรายได้ในจำนวนที่แน่นอนทุกเดือน เนื่องจากการผลิตทาง เกษตรกรรมต้องขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ¹¹⁹ อีกทั้งการเคลื่อนย้ายอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เป็นผลกระทบจาก ประการแรก คือ ลัทธิการบริโภคนิยม ประการที่สอง คือ การถือครอง กรรมสิทธิ์สำหรับปัจจัยการผลิต และประการที่สาม คือ ระบบการศึกษาของประเทศ โดยจาก ผลกระทบทั้งสามประการนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประการแรก ลัทธิบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ซึ่งการเกิดลัทธิบริโภคนิยม เป็นวัฒนธรรมการเลียนแบบของระบบทุนนิยม ทำให้เกิดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ลัทธิบริโภคนิยมนี้ได้เกิดขึ้นกับครอบครัว เกษตรกรรมภายในหมู่บ้านมาเป็นเวลาช้านาน นับตั้งแต่ก่อนที่จะมีการแพร่เข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน เนื่องจากลัทธิดังกล่าวได้เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินนโยบายของรัฐที่ได้ทำการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ลงทุนสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานที่เป็นระบบการคมนาคม ก่อสร้างถนนเข้าสู่จังหวัดผ่านหมู่บ้าน สร้างระบบเขื่อนเพื่อการชลประทานและไฟฟ้า ซึ่งประมาณปี 2513 ได้เกิดการตัดถนนสายสำคัญ คือ ถนนสายเอเชีย และตัดถนนสายต่าง ๆ ต่อมาเช่น ถนนอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น จากผลของการตัดถนนได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ เชื่อมติดต่อถึงกันของวัฒนธรรมที่เป็นลัทธิการบริโภคนิยมจากภายนอกหมู่บ้านเข้าสู่ภายในหมู่บ้าน ครอบครัวเกษตรกรรมจึงเกิดลักษณะของการบริโภคที่เลียนแบบในสินค้าฟุ่มเฟือย ใ่อำนวยประโยชน์อย่างมากมาย ที่เกิดจากการถ่ายทอดผ่านทางระบบสื่อโฆษณาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผ่านทางสื่อมวลชน การโฆษณาทางโทรทัศน์ และยิ่งในปัจจุบันการติดต่อสัมพันธ์เข้าสู่หมู่บ้านมีความง่าย สะดวก รวดเร็วกว่าเดิม วัฒนธรรมการเอาอย่างของระบบทุนนิยม อันก่อให้เกิดลัทธิการบริโภคนิยมได้ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยและเครื่อง

¹¹⁹สัมภาษณ์ นายประเสริฐ พรหมมา

อำนวยการประกอบขึ้นมีอย่างมากมายและพัฒนาขึ้น โดยสภาพภายในหมู่บ้านครอบครัวเกษตรกรรมจะมีการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ทั้งวิถุที่กลายเป็นระบบสเคอร์โจ โทรทัศน์ที่พัฒนาเป็นระบบสีและเสียงสเคอร์โจมีเทคโนโลยีการพัฒนาขั้นสูง พัดลม เต้าแกส ตู้เย็น และได้เริ่มมีค่านิยมของการใช้ยาพาหนะ 4 ล้อ(รถกระบะ และ รถเก๋ง) และ โทรศัพท์มือถือ ที่เกิดจากระบบค่านิยมเปลี่ยนแปลง จากเคยยกย่องคนดีมีคุณธรรม มาเป็นการยกย่องคนมีเงิน ร่ำรวย เข้ามาผสมผสานกลมกลืนกับลัทธิการบริโภคนิยม ดังตารางที่ 5.7 และแผนภาพที่ 5.14 พบว่าครัวเรือนจะมีการใช้อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัวเพิ่มขึ้นเป็นส่วนใหญ่ โดยเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภท พัดลม เต้าแกสประกอบอาหาร โทรทัศน์ และตู้เย็น ในปี 2523 ซึ่งเป็นช่วงระยะก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่อย่างมาก จำนวนร้อยละของครัวเรือนมีอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัว 48.1 10.0 34.01 และ 15.3 ตามลำดับ เมื่อภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่ ในปี 2533 จำนวนร้อยละของครัวเรือนมีอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัว 92.3 56.9 58.1 และ 53.7 ตามลำดับ นั้นหมายความว่า ลัทธิการบริโภคที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเกษตรกรรมภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรม จำนวนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องอำนวยความสะดวกภายในครอบครัวได้เพิ่มจำนวนขึ้น ดังที่ครอบครัวเกษตรกรรมในหมู่บ้าน เมื่อบ้านใดหรือครอบครัวใดมีสินค้าเอื้ออำนวยประโยชน์ บ้านอื่นหรือครอบครัวอื่นก็ต้องพยายามแสวงหาให้มีเหมือนกัน¹²⁰ ดังนั้นการให้ได้มาซึ่งสินค้าเหล่านี้จึงทำให้ครอบครัวเกษตรกรรมเกิดความต้องการรายได้เสริมที่เพิ่มขึ้น การก่อตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้านจึงเป็นการตอบสนองความต้องการให้ได้มาซึ่งรายได้เสริมของครอบครัวเกษตรกรรม เพื่อตอบสนองลัทธิการบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นด้วยการประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายแทบทุกครอบครัวเกษตรกรรมของหมู่บ้าน ลัทธิบริโภคนิยมจึงเป็นการก่อให้เกิดการดึงเอาแรงงานรุ่นใหม่จากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์แก่ภาคอุตสาหกรรมที่สามารถมีแรงงานจำนวนมาก อันนำไปสู่การเป็นแรงงานราคาถูกในกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม

ตารางที่ 5.7 จำนวนครัวเรือนที่มีเครื่องใช้ไฟฟ้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533

หน่วย: ร้อยละของครัวเรือน

เครื่องใช้ไฟฟ้า	2523	2533
-วิทยุ	96.3	88.1
-โทรทัศน์*	34.1	58.1
-หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	-	89.2
-พัดลม	48.1	92.3
-ตู้เย็น	15.3	53.7
-เตาแก๊ซประกอบ		
ประกอบอาหาร	10.0	56.9
-โทรทัศน์	-	6.5

*โทรทัศน์(ขาว-ดำ)ปีพ.ศ. 2523

โทรทัศน์(สี)ปีพ.ศ. 2533

- ไม่มีข้อมูล

ที่มา : สำนะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื

ประการที่สอง การถือครองกรรมสิทธิ์สำหรับปัจจัยการผลิต ครอบครัวเกษตรกร
 ไม่สามารถเป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตได้อีกต่อไป ทั้งนี้เนื่องลักษณะระบบ
 เศรษฐกิจทุนนิยมที่แพร่ขยายเข้าสู่หมู่บ้านก่อนหน้านี้ การผลิตทางการเกษตรจะต้องเป็นกระบวนการ
 การผลิตที่มีขนาดใหญ่ คือ มีการเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มากเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด
 ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ภายใต้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดและปัจจัย
 การผลิตที่สามารถหาได้ตามท้องถิ่น ครอบครัวเกษตรกรจึงยังคงสามารถเป็นเจ้าของถือครอง
 กรรมสิทธิ์สำหรับปัจจัยการผลิตนี้ เนื่องจากปัจจัยการผลิตมีมูลค่าราคาต่ำ แต่เมื่อการแพร่
 ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน ได้ทำให้เกิดการนำเอาเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่อง
 จักรที่ทันสมัยเข้าสู่หมู่บ้านเมื่อไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา ครอบครัวเกษตรกรทุกครอบครัวและทุก
 หมู่บ้านได้พัฒนาการใช้แรงงานคนและสัตว์ มาเป็นการใช้แรงงานจากเครื่องมือเครื่องจักรที่เป็น
 เทคโนโลยีการผลิตมีความสลับซับซ้อน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และช่วยลดความเสี่ยง
 สำหรับการได้มาซึ่งผลผลิต โดย ทุกครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้านได้ให้สาเหตุของการใช้
 เครื่องจักรที่เป็นการผลิตระดับสูงกว่า เพื่อต้องการทุนเวลาและลดเวลาการทำงานการผลิตลง
 รวมทั้งเกิดความสะดวกสบายในกระบวนการผลิตที่ไม่ต้องใช้แรงงานมาก ถึงแม้ว่าการใช้
 เครื่องจักรทางการผลิตทางเกษตรกรรมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าการใช้แรงงานสัตว์ก็ตาม¹²¹
 การใช้เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับการผลิตทางเกษตรกรรมได้กลายเป็นสิ่งจำเป็น ที่ทุกครอบครัว
 เกษตรกรมาใช้ในกระบวนการผลิตสำหรับการเพิ่มปริมาณผลผลิต เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้จากภาค
 เกษตรกรรมสำหรับการดำรงชีพใช้จ่ายภายในครอบครัว แต่เครื่องมือการผลิตนี้มีมูลค่าราคาที่สูง
 มาก จึงทำให้ครอบครัวเกษตรกรไม่สามารถเป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตนี้
 แทนทุกครอบครัวเกษตรกรต้องเกิดลักษณะการเช่าเครื่องมือทางการผลิต โดยทำการเช่าจาก
 บรรดาพ่อค้านายทุน เกษตรกรที่มีฐานะ¹²² ดังนั้นผลจากการเช่าจึงนำไปสู่ต้นทุนการผลิตทาง

121 สัมภาษณ์ นาย เร็ม ธาริส

122 สัมภาษณ์ นาง ประนอม วุฒิ

เกษตรกรรมที่สูง รายจ่ายสำหรับการผลิตเพิ่มขึ้น จึงก่อให้เกิดสภาวะหนี้สินตามมา เมื่อผลผลิตที่ได้ไม่มีความสมดุลกับต้นทุนทางการผลิต

ขณะเดียวกันการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน ก่อให้เกิดความต้องการพื้นที่อย่างมากมาเพื่อการก่อตั้งและขยายโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัวเกษตรกรรมได้เกิดมีมูลค่าราคาที่สูงขึ้นอย่างมาก ดังตารางที่ 5.6 ภาพที่ปรากฏภายในหมู่บ้านจึงเกิดลักษณะของการกว้านซื้อที่ดินเป็นจำนวนมาก¹²³ด้วยเหตุที่ระบบเงินตราในอัตราการซื้อที่สูงได้เป็นสิ่งจูงใจสำหรับการขายพื้นที่เกษตร ทำให้ครอบครัวเกษตรกรรมเกิดแนวโน้มของการขายพื้นที่การเกษตรกรรมมากขึ้นกว่าเดิม เกิดการตัดขาดหรือหลุดจากการเป็นเจ้าของถือครองกรรมสิทธิ์พื้นที่การเกษตร ซึ่งมีทั้งชนชั้นเกษตรกรรมรายที่มีพื้นที่การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินจำนวนมาก ได้เกิดการขายไปบางส่วน และชนชั้นเกษตรกรรมระดับกลางที่มีพื้นที่ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินบ้างจำนวนหนึ่งบางครอบครัวเกษตรกรรมจะทำการขายพื้นที่บางส่วนหรือทั้งหมด แต่บางครอบครัวเกษตรกรรมยังคงรักษาพื้นที่ไว้ และขณะนี้มีปรากฏอยู่บ้างที่บางครอบครัวเกษตรกรรมจะไม่เกิดลักษณะของการขายพื้นที่ แต่เกิดลักษณะการขายหน้าดินของพื้นที่ที่ถือครองแทนเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลจากการขายหน้าดินถึงแม้เกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์อยู่ แต่ก็จะมีลักษณะคล้ายกับการถูกตัดขาดจากกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่การเกษตรดังกล่าวจะไม่สามารถทำการผลิตได้อีกต่อไป

จากที่กล่าวมา เมื่อครอบครัวเกษตรกรรมไม่สามารถมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตทางเกษตรกรรมและพื้นที่ทางเกษตรกรรม การเช่าเครื่องมือการผลิตและพื้นที่ทางการเกษตรทำให้รายจ่ายต้นทุนทางการผลิตเพิ่มขึ้น ขณะที่ครอบครัวเกษตรกรรมสามารถขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ ปัญหาหนี้สินการผลิตทางการเกษตรจึงเกิดขึ้น ทำให้การพึ่งพารายได้จากการผลิต

¹²³สัมภาษณ์ นาย สาราณ รุจิพงษ์

ภาคเกษตรกรรมของครอบครัวไม่เพียงพอ ครอบครัวเกษตรกรรมจึงต้องพึ่งพารายได้เสริมจากการผลิตภาคอุตสาหกรรม เกิดการเคลื่อนย้ายอพยพแรงงานรุ่นใหม่จากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม

ประการสุดท้าย ระบบการศึกษาของประเทศ เนื่องจากระบบการศึกษาของประเทศเป็นกระบวนการทางสังคม ที่สังคมจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เมื่อระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นอุตสาหกรรม ระบบการศึกษาจึงมีเป้าหมายที่มุ่งการพัฒนาแรงงานคนเพื่อสนองเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม มากกว่าการพัฒนาแรงงานคนเข้าสู่ภาคเกษตรกรรม ดังตารางที่ 5.8 และ แผนภาพที่ 5.14 ในปี 2523 ซึ่งเป็นปีที่ก่อนการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมพบว่าจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีเป็นจำนวนมากถึง 265,813 คน ขณะที่จำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ม.ศ.2 มีเพียง 7,658 คน หรือเทียบเท่าร้อยละ 2.9 ของจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ในปี 2533 ซึ่งเป็นปีภายหลังการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมในพื้นที่อย่างมากมาย จำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะมีจำนวน 556,932 คน และจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ม.ศ.2 จะมีจำนวน 46,383 คน หรือเทียบเท่าร้อยละ 8.3 ของจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แสดงให้เห็นว่าเมื่อระบบการศึกษาของประเทศได้พัฒนาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ที่มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาแรงงานคนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม จึงส่งผลให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ม.ศ.2 มีแนวโน้มที่สูงขึ้น และจากผลกระทบดังกล่าวจึงทำให้ แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกของครอบครัวเกษตรกรรมภายในหมู่บ้านได้รับการศึกษาที่มีระดับที่สูงขึ้น โดยส่วนมากแรงงานรุ่นใหม่จะได้รับการศึกษาอย่างน้อยถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้แรงงานเหล่านี้เกิดโอกาสที่เป็นทางเลือกอิสระ เข้าไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจาก อยู่ในเกณฑ์กำหนดระดับมาตรฐานตามความต้องการทางโรงงาน¹²⁴

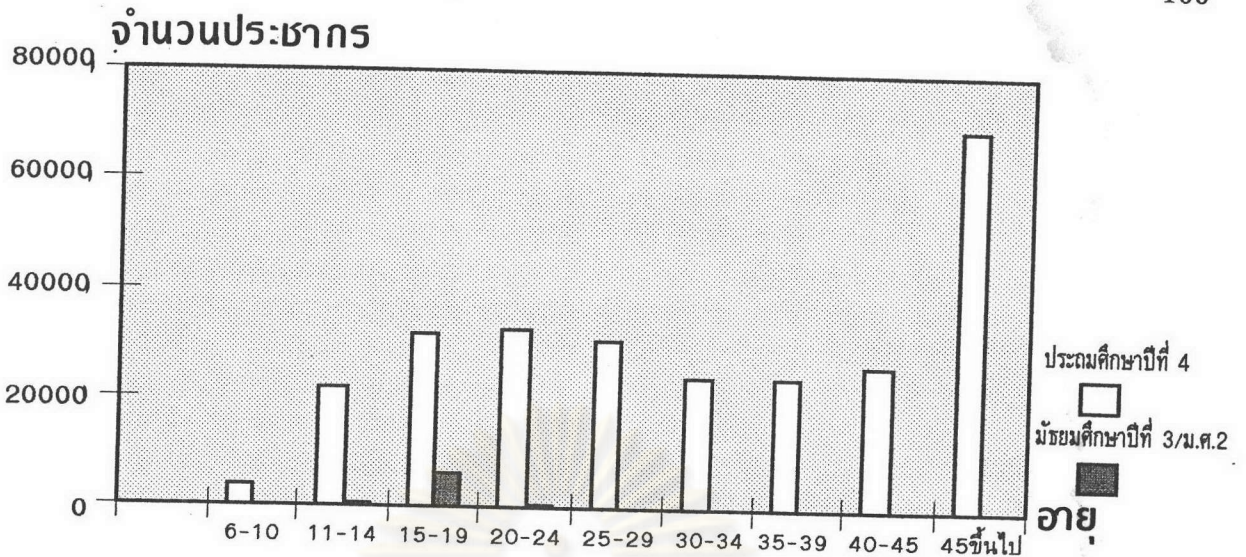
124 สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง

ตารางที่ 5.8 จำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษา จำแนกตามหมวดอายุ
พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

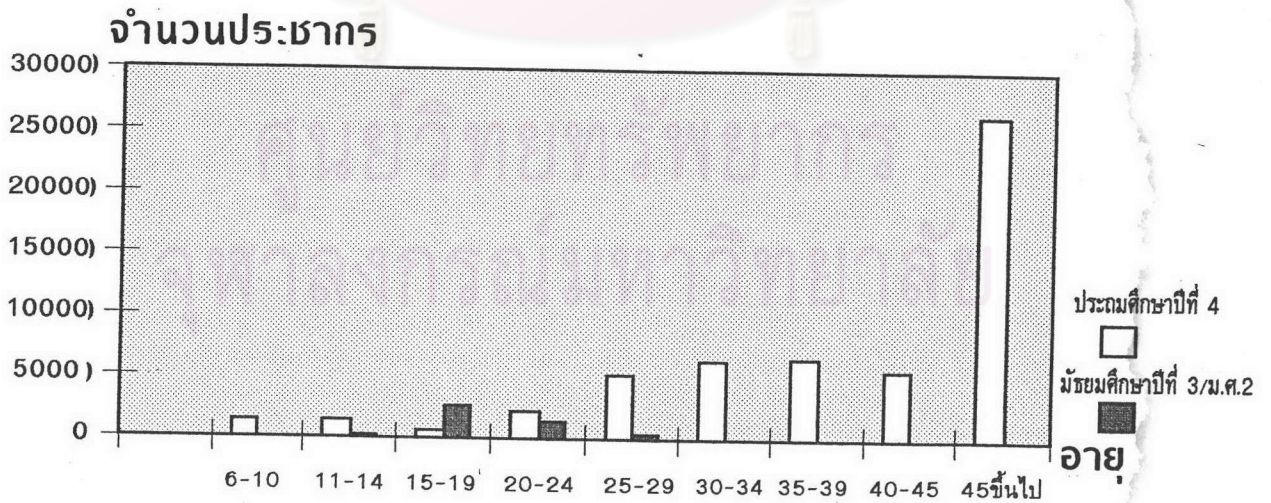
หน่วย : คน

ชั้นที่ เรียน สำเร็จ การ ศึกษา	พ.ศ.	รวม	อายุ								
			6 - 10	11 - 14	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 45	45 ขึ้นไป
ประถม ศึกษา ปีที่ 4	2523	265813	4012	21891	31817	32548	30610	24127	23993	26700	70115
	2533	556932	13582	14128	5311	21193	51955	64596	66209	55151	264807
มัธยม ศึกษา ปีที่ 3 หรือ ม.ศ.2	2523	7658	-	545	5927	412	170	199	116	59	230
	2533	46383	-	2289	25277	13111	3234	989	641	380	462

ที่มา : สำนวนประชากรและเคหะ พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื

ภาพที่ 5.14 กราฟแสดงจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2523
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5.15 กราฟแสดงจำนวนประชากรที่สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2533
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แรงงานภายในหมู่บ้านเหล่านี้จึงไม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแม้แต่รายเดียว แต่จะเกิดลักษณะของการเคลื่อนย้ายอพยพเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม

ฉะนั้นจากเหตุผล 3 ประการที่กล่าวมา จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานรุ่นใหม่ไม่ประกอบการผลิตในภาคเกษตรกรรม ขณะเดียวกันได้เกิดปัจจัยดึงแรงงานเหล่านี้จากภาคอุตสาหกรรมที่ได้เกิดทางเลือกอิสระให้แก่แรงงานรุ่นใหม่ที่เป็นสมาชิกของครอบครัวเกษตรกรรม เมื่อเกิดการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้าน จึงทำให้เกิดลักษณะของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมกลายเป็นแรงงานรับจ้างไป เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้เสริม (ที่มีแนวโน้มเป็นรายได้หลัก) ของครอบครัวเกษตรกรรม ที่คนยังคงมีความสัมพันธ์พักอาศัยอยู่กับสมาชิกภายในครอบครัว (พ่อ-แม่) โดยแรงงานรุ่นใหม่เป็นแรงงานที่เพิ่งหลุดออกมาจากพื้นฐานครอบครัวที่เป็นแรงงานทางภาคเกษตรกรรม จึงทำให้ไม่คำนึงถึงเรื่องอัตราค่าจ้างมากเท่าไร เพียงเพื่อมีรายได้ที่มั่นคงแน่นอนและเพียงพอต่อการดำรงชีพเท่านั้นก็พอ โดยแรงงานที่หลุดออกจากพื้นฐานครอบครัวเกษตรกรรมที่เกิดการอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมีเป็นจำนวนมากทำให้เกิดสภาพของแรงงานรับจ้างที่ล้นเกินในกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม นำไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกทางการผลิตที่อุตสาหกรรมสามารถใช้ประโยชน์จากจุดนี้ สามารถแสวงหาผลประโยชน์และกำไรเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของโรงงานอุตสาหกรรม

ขณะเดียวกัน วิธีการผลิตทุนนิยมภายหลังจากการแพร่ขยายเข้ามาของอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดการก่อตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน และจังหวัดใกล้เคียงอย่างมากมาย ภาคการผลิตทางอุตสาหกรรมเหล่านี้ยังจำเป็นต้องเกิดการพึ่งพาอาศัยการผลิตทางเกษตรกรรม ทำให้การผลิตภาคการเกษตรยังคงเกิดวัฏจักรการเกษตรกรรมดำรง

อยู่ เศรษฐกิจชาวบ้านของหมู่บ้านยังคงดำรงชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรม ดังจะพบได้จาก แม้มีการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม อันส่งผลให้แรงงานภาคเกษตรกรรมหันไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าภายในหมู่บ้านจะเกิดการไปเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม และเกิดการละทิ้งการผลิตภาคเกษตรกรรมไป แต่การผลิตภาคเกษตรกรรมก็จะยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม ถึงแม้จะเหลือครอบครัวเกษตรกรรมที่ทำการผลิตภาคการเกษตรอยู่ในจำนวนที่น้อยกว่าแต่ก่อนก็ตาม โดยการผลิตภาคเกษตรกรรมของหมู่บ้านจะเหลือปัจจัยแรงงานที่เป็นแรงงานอาวุโสเป็นส่วนใหญ่ แรงงานที่ยังคงทำงานและมารับจ้างการผลิตในภาคเกษตรกรรมจะเป็นแรงงานที่อยู่วัยกลางคนเป็นส่วนใหญ่¹²⁵ จากลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าแรงงานส่วนหนึ่งโดยเฉพาะแรงงานอาวุโสยังคงดำรงชีพยึดติดอยู่กับการผลิตในภาคเกษตรกรรมที่ทำให้วัฏจักรการผลิตสามารถดำเนินต่อไป อันเป็นความผูกพันกับวิถีการผลิตที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ การวางแผนในพื้นที่ทำกิน เป็นต้น แต่ก็มีอยู่บ้างในเรื่องของเกณฑ์ด้านอายุ และระดับความรู้ที่ทำให้แรงงานไม่สามารถเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างการผลิตภาคอุตสาหกรรม ซึ่งถ้ามีโอกาสในเรื่องของอายุ และระดับความรู้ แรงงานส่วนนี้ก็จะเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมภาคอุตสาหกรรมเช่นกัน¹²⁶

จากลักษณะการดำรงอยู่ของการผลิตภาคเกษตรกรรมภายในหมู่บ้าน ที่ครอบครัวเกษตรกรรม โดยเฉพาะแรงงานอาวุโสยังคงทำการผลิตให้เกิดวัฏจักรการผลิตทางเกษตรกรรม ขณะที่ แรงงานรุ่นใหม่ของครอบครัวเกษตรกรรม เคลื่อนย้ายอพยพเข้าไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม แต่แรงงานรุ่นใหม่นี้ยังคงอยู่ติดครอบครัวเกษตรกรรมที่ยังคงทำการผลิตภาคเกษตรกรรม ลักษณะเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดลักษณะการเอื้ออำนวยการประโยชน์จากภาคเกษตรกรรมที่มีต่อภาคอุตสาหกรรม โดยลักษณะของการเอื้ออำนวยการประโยชน์นี้ได้เกิดขึ้น 2 ประการ คือ

125 สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่ ดวง พันธกาล และ นาง เจริญ ตรีราณี

126 สัมภาษณ์ นาย สวัสดิ์ ศรีคำแดง และ นายสารานู รุจิพงษ์

ประการแรก ครอบครัวเกษตรกรที่มีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายสำหรับการบริการของแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม ที่แรงงานเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่กับครอบครัวเกษตรกร การผลิตทางการเกษตรอยู่ ทำให้เกิดความประหยัดในส่วนของการบริการ แรงงานเหล่านี้จึงสามารถลดค่าใช้จ่ายสำหรับการบริการลง เนื่องจากครอบครัวเกษตรกรของหมู่บ้านมีลักษณะของการจัดสรรผลผลิตส่วนเกินจากกระบวนการผลิตทางเกษตรกรรม ที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปมีลักษณะคล้ายในอดีตที่เป็นเศรษฐกิจยังชีพ คือ ครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้านจะได้ทำการจัดสรรผลผลิตส่วนหนึ่งไว้เป็นเมล็ดพันธุ์สำหรับการเพาะปลูกในวัฏจักรการผลิตครั้งต่อไป ผลผลิตอีกส่วนจะถูกจัดสรรไว้สำหรับการบริการของสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรมาให้เพียงพอต่อการบริการตลอดช่วงในและนอกฤดูการเกษตร และผลผลิตที่เหลือถึงจะถูกจัดสรรไว้ขายออกสู่ระบบตลาด ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวเกษตรกรภายในหมู่บ้านมีความเห็นว่าการจัดสรรผลผลิตข้าวส่วนหนึ่งไว้สำหรับการบริการภายในครอบครัว จะก่อให้เกิดความประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าที่จะทำการซื้อมาบริการ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็ส่งผลดีให้แก่แรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมที่เป็นสมาชิกของครอบครัว ที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายสำหรับการบริการได้เช่นกัน

ประการที่สอง ครอบครัวเกษตรกรของหมู่บ้านได้มีส่วนช่วยเหลือสำหรับการให้แหล่งพักอาศัยแก่แรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมที่เป็นสมาชิกของครอบครัว ส่งผลให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายในเรื่องของที่พักอาศัยลง เนื่องจากที่แรงงานเหล่านี้ได้อาศัยอยู่กับบ้านของตนเอง ทำให้ไม่ต้องเกิดค่าใช้จ่ายในส่วนของที่พักอาศัยภายในโรงงานอุตสาหกรรม การประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมของแรงงานรุ่นใหม่ภายในหมู่บ้านจึงเป็นลักษณะของการเดินทางไป-กลับระหว่างบ้านกับโรงงาน ที่ทำการเดินทางโดยรถประจำทางหรือเดินทางโดยรถรับ-ส่งของโรงงานอุตสาหกรรม ดังเช่นภาพของแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมที่ปรากฏในพื้นที่หมู่บ้าน ในการเดินทางไปทำงานและเดินทางกลับจากการทำงาน

ดังนั้นจากผลที่ภาคเกษตรกรรมได้เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ภาคอุตสาหกรรม จากทั้ง 2 ประการที่กล่าวมา จึงทำให้ภาคอุตสาหกรรมเกิดความจำเป็นที่ต้องทำการรักษาครอบครัวการผลิตภาคเกษตรกรรม เพื่อให้แรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมยังคงสามารถอยู่ติดกับครอบครัวเกษตรกร ทั้งนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของการผลิตทางภาคอุตสาหกรรมที่มีแรงงานรับจ้างจำนวนมาก

มาก และเป็นแรงงานราคาถูกที่เกิดจากการอพยพเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมจึงมีส่วนช่วยให้เกิดการดำรงอยู่ของแรงงานรุ่นใหม่ที่ได้ระดับอัตราค่าครองชีพขั้นต่ำ จากอัตราค่าจ้างแรงงานต่ำ ที่สามารถให้แรงงานเหล่านี้สามารถมีชีวิตดำรงอยู่ เพื่อเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรมราคาถูกต่อไป

ขณะเดียวกัน ภาคการผลิตภาคอุตสาหกรรมได้ทำการรักษาการผลิตด้านเกษตรกรรมไว้ ด้วยวิธีการของการก่อกำเนิดรายได้เสริมแก่ครอบครัวเกษตรกรรมทางหนึ่ง นั่นคือ ภาคอุตสาหกรรมโรงงานได้เกิดการกระจายขั้นตอนการผลิตเข้าสู่หมู่บ้าน โดยเกิดลักษณะของหัตถอุตสาหกรรมรับเหมาก่อผลิตรวมภายในครอบครัวเกษตรกรรม ซึ่งในยามว่างจากฤดูกาลผลิตทางการเกษตรและนอกฤดูกาลผลิตทางการเกษตร จะใช้แรงงานอาวุโสของสมาชิกภายในครอบครัวเกษตรกรรมจะทำการผลิต ส่วนแรงงานรุ่นใหม่ซึ่งเป็นแรงงานรับจ้างวัยรุ่นจะใช้เวลาว่างจากการทำงานในภาคอุตสาหกรรม ครอบครัวเกษตรกรรมในหมู่บ้านได้กล่าวว่า ลักษณะหัตถอุตสาหกรรมประเภทนี้ ได้เกิดขึ้นภายหลังจากการแพร่ขยายของอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้านเมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมา และได้แพร่กระจายอย่างมากมาย ซึ่งหัตถอุตสาหกรรมรับเหมาก่อผลิตรวมมีลักษณะที่แตกต่างกันไปแต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบล โดยครอบครัวเกษตรกรรมเป็นเพียงผู้ใช้แรงงานเท่านั้น หัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวได้นำมาซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่ครอบครัวเกษตรกรรมที่สามารถนำรายได้เสริมนี้มาใช้สำหรับการบริโภค และสำหรับการลงทุนทางการผลิตภาคเกษตรกรรม ครอบครัวเกษตรกรรมจึงเกิดการยึดติดอยู่กับการผลิตทางการเกษตรได้ ไม่เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างภาคอุตสาหกรรม การผลิตภาคเกษตรกรรมจึงยังคงรักษาวัฏจักรการผลิตให้สามารถดำเนินอยู่ต่อไปอย่างไม่มีสิ้นสุด